

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a literární vědy

Diplomová práce

Edita Beníšková

„Podivnými zbraněmi bojující polemik“

Literární publicistika a esejistika Aloyse Skoumala

„The Strange Weapons Wielding Polemist“

Literary Criticism of Aloys Skoumal

Praha, 2011

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Anotace

Cílem diplomové práce je popis publicistického a esejistického díla Aloyse Skoumala a jeho následná analýza se zvláštním zřetelem ke kritické poloze textů. Pro adekvátní uchopení tohoto tématu je klíčové shromáždění Skoumalových komentářů k překladům, knižně vydaných doslovů či předmluv a recenzí, glos a esejí publikovaných v literárních časopisech od poloviny 20. do konce 70. let 20. století.

Stěžejní součástí práce je sestavení bibliografie časopisecky publikovaných článků a knižně vydaných doslovů a předmluv Aloyse Skoumala.

Summary

The present thesis aims to describe and, subsequently, analyze the essayistic *oeuvre* of Aloys Skoumal, focusing on the author's critical engagement. The prerequisite for such an analysis is a thorough research in Skoumal's articles, essays, prologues, epilogues, editorials and reviews, published in newspapers and journals from the mid1920s to the late 1970s.

A substantial part of the thesis is the bibliography of articles, various journal contributions, prologues and epilogues by Aloys Skoumal.

Obsah

Úvod.....	6
1 Receptce díla a osobnosti Aloyse Skoumala	
1.1 Dosavadní receptce.....	8
1.2 Vzrůstající zájem.....	10
2 Místo Aloyse Skoumala v literárním dění 20. století.....	13
3 Literární publicistika a esejistika Aloyse Skoumala	
3.1 Počátky Skoumalovy publicistické činnosti.....	16
3.2 Angažmá v nakladatelství Vyšehrad	22
3.2.1 Schulzův román Kámen a bolest.....	24
3.2.2 Poválečná léta ve Vyšehradu.....	28
3.3 Editorialy pro časopis Vyšehrad	29
3.4 Poúnorové články v Lidových novinách.....	35
3.5 Divadelní kritika.....	38
3.6 Texty o anglicky psané literatuře.....	41
3.7 Kritika a teorie překladu.....	45
4 Kritik, publicista, „podivnými zbraněmi bojující polemik“?.....	51
Závěr.....	57
Bibliografie časopisecky publikovaných textů a knižně vydaných předmluv a doslovů Aloyse Skoumala.....	59
Soupis pseudonymů a šifer Aloyse Skoumala.....	72
Prameny.....	73
Literatura.....	75

Úvod

Aloys Skoumal (19. června 1904–4. července 1988) patří bezesporu k pozoruhodným osobnostem české literatury i českého literárního dění 20. století. V centru kulturního dění se pohyboval přes půl století, od 20. do konce 70. let, jako překladatel, nakladatel, redaktor, epigramatik, autor četných doslovů a předmluv, literární publicista a kritik. Přesto je dnes v literárněhistorickém kontextu zpravidla prezentován „pouze“ jako překladatel.

Cílem přítomné práce je tento literárněhistorický dluh alespoň částečně napravit a představit Aloyse Skoumala jako autora více než dvou set článků, recenzí, glos, kritických i polemických textů, které v letech 1924–78 publikoval v kulturních periodikách a tisku; spektrum časopisů a listů, s nimiž spolupracoval, bylo přitom dosti široké: Akord, Archy, Dialog, Divadlo, Host, Kmen, Kritický měsíčník, Kulturní tvorba, Kvart, Lidové noviny, Listy pro umění a kritiku, Literární listy, Literární noviny, Literární rozhledy, Rozmach, Rozpravy Aventina, Řád, Sešity pro mladou literaturu, Slovo a slovesnost, Tak, Tvar, Tvář, Vyšehrad ad.

Jelikož dosud neexistovala bibliografie Skoumalových časopisecky otištěných textů a existující bibliografie Skoumalových knižně vydaných předmluv a doslovů nejsou úplné, bylo především nezbytné shromáždit pokud možno v úplnosti Skoumalovy publikované texty a časopiseckou bibliografii sestavit, bibliografii knižně publikovaných textů opravit. Obě bibliografie uvádíme v závěrečné části práce.

V první části práce se pokusíme vymezit Skoumalovo místo v literárním životě 20. století, tak jak je reflektuje literární historie a memoárová literatura. V následujících kapitolách budeme na pozadí těchto zjištění konfrontovat Skoumalovu esejistickou a publicistickou tvorbu s celkovým literárněhistorickým kontextem, a to se zvláštním zřetelem ke kritické poloze textů.

Skoumalovo publicistické a esejistické dílo lze rozdělit do několika tematicky i žánrově rozrůzněných celků. Vzhledem k širší záběru autorových textů budeme – s vědomím nevyhnutelné simplifikace – na materiálu pramenných textů sledovat především rovinu tematickou, jíž je konečně podřízena i volba relevantního přístupu ke zkoumanému objektu a žánru. Takové rozlišení nám poskytne východisko pro hledání autorova kritického typu.

Skoumalovo původní dílo není zvláště objemné, nicméně vyniká značnou širší záběru – jak volbou rozličných témat, tak způsobem jejich uchopení – i ostrotí vidění některých konkrétních jevů a vybraným zacílením. Svá témata nadto autor pojednává se značným rozhledem a přesvědčivostí. Je nepochybné, že Skoumalovy eseje, studie, glosy, polemiky a

komentáře, do nichž se promítají soudobé názorové střety, atmosféra, estetická i morální kritéria, přinášejí cenné svědectví o literárním životě i vývoji a směřování české společnosti 20. století. Nyní je třeba zjistit, zda mohou jednotlivé postřehy uzavřené v jediný celek vypovídat o něčem zásadním a jak obstojí při dnešním čtení.

1 Receptce díla a osobnosti Aloyse Skoumala

1.1 Dosavadní receptce

Přestože o významu Skoumalova postavení v rámci české literatury není pochyb, přitahuje jeho osobnost zájem ze strany literárních badatelů spíš výjimečně. Skoumalova celoživotní aktivita přesahující v obdivuhodné šíři záběru do řady oblastí kulturního života 20. století se v povědomí širší veřejnosti i literární historie v průběhu času zúžila na oblast jedinou – překladatelství. Přesvědčme se o tom nejprve pohledem na to, jak je jeho působení v literárním dění 20. století reflektováno literárněhistorickými příručkami.

Ve *Slovníku českých spisovatelů* z roku 1964 je Skoumal uveden v heslu o Janu Čepovi – jako jeden z Čepových „nejbližších literárních přátel“ (SČS 1964: 99). Marně bychom už jeho jméno hledali ve *Slovníku českých spisovatelů* z roku 1995. Stručně, zato formou samostatného hesla, jej připomene *Český biografický slovník 20. století. Dějiny české literatury 1945–1989* zmiňují Skoumalův překlad Joyceova *Odyssea*; stejně tak v publikaci *Česká literatura od počátků k dnešku* nalezneme o Skoumalovi jen jedinou zmínku – právě v této souvislosti –, a to v exposé kapitoly Normalizace: „Některé tituly vycházely ve směšně nízkých nákladech, např. Skoumalův epochální překlad Joyceova *Odyssea* vyšel v roce 1976 v Odeonu v sedmi tisících výtiscích, na knihkupecké pulty se prakticky nedostal a čtenáři na něj marně čekali ve frontách“ (*Česká literatura od počátků k dnešku* 1998: 848).

Zdá se, že cennějším zdrojem informací o Skoumalově postavení je v tomto ohledu spíše memoárová a deníková literatura – jeho jméno se objevuje v plejádě publikací: *Paměti nakladatele Aventina* Otakara Štorcha-Mariena (1969), *Knihy a osudy* Julia Firta (1991), *Dojmy z Anglie* Jana Čepa (2007), *Čtrnáctero zastavení* (Fučík 1992), *Setkávání a mjení* Bedřicha Fučíka (Fučík 1995), *Let let* Bohumily Grögerové a Josefa Hiršala (Hiršal – Grögerová 2007), *Po proudu života* Zdeňka Kalisty (1996, 1997), *Vzpomínky českého anglisty* Josefa Vachka (1994), *Hory roků* Ivana Slavíka (1999) ad.; nejčastěji však v *Křiku Koruny svatováclavské* Ladislava Jehličky (Jehlička 2010), Černého *Pamětech* (Černý 1994, 1992, 1992) a Zábranově *Celém životě* (Zábrana 1992a, 1992b).

Až *Lexikon české literatury* přináší obsáhlé heslo a základní bibliografii. Samotná heslová stať je uvedena následující portrétem: „Překladatel především anglické a americké prózy, doprovázející svou tvorbu literárněhistorickými studiemi a komentáři; epigramatik, literární kritik a publicista“ (Šisler – Pelikánová 2008: 171).

Aloys Skoumal je v první řadě uváděn mezi čelními překladateli, zvláště z angloamerické literatury. Vedle bezmála pěti desítek překladů je jeho jméno neodmyslitelně spjato s dosud ceněnými překlady Sternova románu *Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho* (přel. 1963), Joyceova *Odyssea* (přel. 1976) a Swiftových *Gulliverových cest* (přel. 1931). V tomto výčtu nelze opomenout společné překlady manželů Skoumalových – mezi jinými převod *Alenky v kraji divů a za zrcadlem* Lewise Carrola (přel. 1961) či Kiplingových *Knih džunglí* (přel. 1965).

Druhý kontext, v němž je Aloys Skoumal často připomínán, tvoří okruh intelektuálů katolické orientace (Jan Čep, Rudolf Černý, Jaroslav Durych, Josef Florian, Vojtěch Cvek, Ivan Slavík, Bedřich Fučík ad.), pro něž se vžilo sjednocující pojmenování „katoličtí“, jež budeme ve smyslu občanského křesťanského vyznání používat v této práci i my. Kulturně-politický kvas 20. let a první poloviny let třicátých též přál čilému dialogu mezi pravicově a levicově orientovanými autory (jeho ztělesněním je kupříkladu manželství katolíka Ferdinanda Pujmana a komunistky Marie Pujmanové nebo třeba lidsky i umělecky vzato osobnost Františka Halase). Na tomto pozadí můžeme sledovat Skoumalovy kontakty s levicovými intelektuály, jako byli Erik A. Saudek či Vilém Závada, či „nezařaditelným“ Karlem Schulzem.

Již méně je známa Skoumalova nakladatelsko-redaktorská činnost. V jejím rámci je nutno vyzdvihnout (vedle krátkého tříměsíčního angažmá v Melantrichu) jeho působení v nakladatelství Vyšehrad, kde v letech 1936–47 pracoval nejprve jako lektor, redaktor a později i jako literární ředitel. Kromě toho, že do českého kontextu uváděl četné autory cizí literatury (řídil knižnici Z domova a světa a Živý odkaz světa), redigoval zprvu též list pro křesťanskou kulturu Vyšehrad.¹ Od září 1945 do dubna 1947 (než odešel do Anglie jako kulturní atašé) Vyšehrad pravidelně uváděl svými editorially, za nimiž „se skrývala [...] tříšť stručných poznámek o kulturní, náboženské a politické situaci třetí republiky“ (Putna 2010: 1250). Zmíněné Skoumalovo redaktorské působení je v literatuře nicméně uváděno častěji v souvislosti se „známými“ kauzami (především okolo vydání Schulzova románu *Kámen a bolest*) či kontroverzemi a pozdějšími neshodami s redaktory kolem Vyšehradu, o nichž se ještě zmíníme. Stopy či odkaz Skoumalovy činnosti nakladatelského redaktora ve Vyšehradě nejsou většinou hodnoceny vůbec, a pokud ano, tak spíše ambivalentně: „[Skoumal byl] nakladatelsky bohužel naprostý antitalent. Nakladatelství Vyšehrad se rozvilo vlastně až ve válce pod vedením Hertlovým a v letech 1945–1950 pod vedením dr. Bedřicha Fučíka“

¹ Vydával Katolický literární klub Vyšehradu.

(Jehlička, 2010: 75), a naproti tomu: „Teprve v tomto kontextu pochopíme, jak významným kulturním přínosem byla Skoumalova ediční a překladatelská práce“ (Šlajchrt 2010: 62).

V letech 1954–58 společně s Jiřím Hilčrem redigoval ediční řadu *Knihy odvahy a dobrodružství* Státního nakladatelství dětské knihy (pozdější Albatros).

Za připomenutí také stojí Skoumalova iniciativa při propagaci staroříšského nakladatelství Josefa Florianiana. Nadšené přání podílet se na jeho chodu projevil už na prahu 20. let v korespondenci adresované Florianovi: „Chci hodně mluvit o Staré Říši, Bůh dá, že ne nadarmo. Že získáte nejen platící odběratele, ale že také mnohé zapálíte“ (Bednářová 2004: 100).² Záhy začal staroříšskou produkci distribuovat v Praze, získával pro Florianiana další knihy a mimo to vyjednával autorská práva pro vydávání některých překladových titulů.³

Je též zmiňován Skoumalův soustavný zájem o divadlo a jeho působení ve Velké Británii v diplomatických službách na pozici kulturního atašé (1947–50), při němž významně propagoval českou kulturu a současně zprostředkovával kontakty se zahraničními autory pro nakladatelství Vyšehrad.

Vedle toho je Skoumal prezentován jako znamenitý epigramatik, který „vedl do Čech nezvyklý, nesmiřitelně sarkastický způsob myšlení“ (Šlajchrt 2010: 62).⁴ V roce 2004 vyšel zatím jediný reprezentativní výběr z jeho epigramatické tvorby, nazvaný *Malý Budiždán Aloyse Skoumala*.⁵

Jako nejzastřenější se vzhledem k výše uvedenému jeví ta poloha jeho tvorby, v níž autor na stránkách předních českých periodik reflektuje kulturně-politické a literární dění. Skoumalovo publicistické a esejistické dílo sice neohromí rozsahem, zato vyniká vytříbeným vkusem pro volbu tématu, zacílením, širokým záběrem a erudicí.

1.2 Vzrůstající zájem

V roce 2004 vychází sborník příspěvků z vědeckého symposia *Aloys Skoumal (1904–1988) v průsečíku cest české kultury 20. století*, pořádaného v témže roce Historickým ústavem Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Je na místě vyzdvihnout, že jde o vůbec první pokus o zachycení Skoumalovy osobnosti v širším záběru. Shromážděné texty lze

² Z dopisu Josefu Florianovi ze 7. září 1922.

³ Vyjednal např. autorská práva s Hilairem Bellocem aj.

⁴ Epigramy publikoval též pod pseudonymem J. Holub.

⁵ Viz AS 2004c.

chápat jako první relativně souvislé pojednání o jeho působení na české literární scéně 20. století. V ediční poznámce sborníku čteme:

Uspořádání příspěvků vychází z koncepce sympozia, tj. sleduje tři tematické okruhy: biografický, představující Skoumala v souvislostech osobních vztahů a událostí. Druhý okruh tvoří hledání Skoumalova místa v kontextu českého literárního pohybu dvacátého století a konečně třetí okruh rozšiřuje pohled na danou tematiku z pozice křesťanských východisek myšlení o dějinách (Blümllová 2004a: 149).

Vzhledem k tomu, že je to také první ohlas pokoušející se o přesah i mimo překladatelský kontext, je vymezení okruhů adekvátní. Jejich zpracování ovšem takovým ambicím nedostojí. Editorka svazku Dagmar Blümllová v ediční poznámce upozorňuje, že „prvotní předpoklad struktury sympozia se od realizované verze poněkud liší. Předpokládala totiž další vstupy týkající se dějin recepce moderní anglické literatury v Čechách“, nicméně přesto je možné je „chápat jako zaplnění někdejšího ‚bílého‘ místa a solidní základ pro další vědeckou práci“ (Blümllová 2004a: 149). To se dozajista povedlo v úvodních studiích, ty závěrečné naopak budí rozpaky a zůstávají nás na pochybách, jakým způsobem byl sborník koncipován.

Sborník totiž působí dojmem, jako by se „realizovaná struktura sympozia“ odchýlila od té předpokládané nikoliv „poněkud“, ale spíš markantně – a jako by její improvizovaností nakonec podlehla i celá kompozice sborníku. Rozvržení sborníku ve třetím okruhu slibuje „pohled na danou tematiku [sic!]“ – rozumějme osobnost Aloyse Skoumala – „z pozice křesťanských východisek myšlení o dějinách“ (Blümllová 2004a: 149). Zdá se nicméně, že poslední okruh byl vymezen spíše násilně, *ex post* a pouze proto, aby zastřešil v kontextu sborníku poněkud nesourodé texty „Poselství Jana Čepa o člověku v dějinách“ (Blüml 2004), „Křesťanství jako orientační mezník Bohdana Chudoby“ (Jiroušek 2004) a „Možnost interpretace románu *Nevykoupení*“ (Pátková 2004).

Uvedené studie život ani tvorbu Aloyse Skoumala netematizují (jeho jméno v nich koneckonců zazní spíše výjimečně) a i při nejlepší vůli lze jen stěží uvěřit, že je autoři skutečně psali za zmíněným účelem. První ze jmenovaných textů snad ve spojitosti s osobností Aloyse Skoumala ještě obstojí, byť není příliš pravděpodobné, že by toto propojení autor původně plánoval či alespoň předpokládal. Ještě horší je to ale s příspěvkem Bohumila Jirouška o Bohdanu Chudobovi – Skoumalovo jméno se zde totiž objeví pouze dvakrát, a to díky poněkud křehké analogii mezi Chudobovým a Skoumalovým

světonázorem, rozumějme identifikací s katolickými východisky. To je, domnívám se, spojnice pro monografický sborník natolik vágní, že ji nelze přijmout.⁶

Navzdory rozpakům nad adekvátností otištění některých příspěvků hraje ovšem zmíněný sborník v kontextu skoumalovského bádání průkopnickou roli.

V roce 2005 vychází monografie jihočeské literární badatelky Dagmar Blümlové, nazvaná *Aloys Skoumal. Ironik v české pasti*. Kniha je výsledkem autorčiny dlouholeté, pečlivé heuristické práce a kontinuálního zájmu o osobnost a dílo Aloyse Skoumala. Nejdůležitější je zpracován biografický rámec, v němž jej autorka konfrontuje se všemi oblastmi kulturního života 20. století, do nichž vstupoval. Takovému zaměření přirozeně dobře vyhovuje autorčin spíše beletrizující přístup k tématu. V tomto ohledu je kniha komplexní a pro seznámení se Skoumalovou kulturotvornou úlohou zcela nepostradatelná. Co naopak tento postup neumožňuje, je nahlédnout téma směrem opačným, takříkajíc „zevnitř ven“, totiž skrze samotné Skoumalovy texty.

⁶ Příspěvek „Možnost interpretace románu *Nevykoupení*“ od Marcely Pátkové byl dle ediční poznámky zařazen jako „příloh[a] ilustrující nejen možnosti současného literárně vědného přístupu k uměleckému textu, ale rovněž dávající nahlédnout do Skoumalových kritérií na literaturu kladených“ (Blümlová 2004a: 150). Marcela Pátková se ovšem o Skoumalovi zmiňuje jen jednou – v prvním odstavci studie konstatuje, že Skoumalova literárněvědná metoda se od té, již hodlá dále přiblížit, liší.

2 Místo Aloyse Skoumala v literárním dění 20. století

Je příznačné, že odborná literatura se v souvislosti s Aloysem Skoumalem nejčastěji pozastavuje nad problémem autora nějak oborově či žánrově zařadit: „Musíme se smířit s tím, že se šíří svých zájmů jakémukoliv zařazení vymyká“ (Rauchová 2004: 108). Je-li řeč o postavení Aloyse Skoumala v kontextu české literatury, zaznívají povětšinou slova jako *solitér*, *sólista*, *nezařaditelný*: „Skoumal bezpochyby patří mezi ty, kteří se vymykají – zařazování, zjednodušenému výkladu“ (Bauer 2004: 76). Snad nejcitovanějším výrokiem, jež slyšíme v souvislosti se Skoumalovým jménem, je ten Fučíkův: „[Skoumal] se nepochybně vymykal všem vazbám a dával přednost sólovým vystoupením“ (Fučík 1992: 88), a Černého o tom, že „malý Aloys Skoumal čenichal jako fretka mezi pravicí a levicí“ (Černý 1994: 309). Podobně Martin C. Putna zařadil stručné pojednání o Skoumalovi do kapitoly uvozené výmluvným konstatováním: „Tři, kteří zůstávají v pozadí. Tři, u každého z nich je nějaké ‚ne‘“ (Putna 2010: 1247).⁷

O Skoumalově „nezařaditelnosti“ tedy nebylo řečeno málo, zdá se dokonce, že je to vůbec nejzřetelnější charakteristika, nad níž v souvislosti se Skoumalovou osobností nacházejí literární badatelé konsensus. Právě taková konstatování jsou obvykle doprovázena povzdechy nad tím, že širší veřejnost jej zná výhradně a „jen“ jako „vynikajícího překladatele“ a že podstatná část Skoumalovo působení v literárním provozu, respektive jeho publicistické a esejistické dílo není doposud dostatek probádáno, natož představeno.

Konstatování nezařaditelnosti Aloyse Skoumala do společenství intelektuálů či směrů vytčených a vymezených tradicí české literární historie samo sebou nestačí. Kritika metod či publikovaných výstupů českých literárních historiků (do níž se některé osobnosti „jaksi nevejdou“), již často slyšíme z úst některých literárních badatelů právě v souvislosti s případem Skoumalovým, není ovšem, domnívám se, meritem věci. Smysluplnější se v tuto chvíli zdá přijmout daný stav věci a uznat, že Skoumalovy aktivity jsou z určitého hlediska poněkud rozporuplné – což je ostatně věc v naší historii nikoliv nečastá, a vzhledem k atmosféře a podmínkám, jež vytvářela první a druhá republika, *nota bene* příznačná. „Neukotvených“ intelektuálních zjevů bychom v historii našli mnoho. A není přitom nutné lamentovat nad nedostatečností „kategorií“, jak nám je nastolila literární historie, ale spíše se pokusit Skoumalovu tvůrčí osobnost do předkládaných obecných vztahů uvést a na jejich pozadí charakterizovat jeho individuální směřování.

⁷ Vedle Jana Franze a Rudolfa Černého.

Není rovněž od věci připomenout, že Skoumalovo věčné vyčleňování často svádí k psychologizujícím a nepatřičně subjektivním, z literárněvědného hlediska zcela irrelevantním soudům o naprosté výlučnosti a integritě jeho osobnosti; takové soudy se však formují spíše sekundárně, jako extrémní reakce, a při pozornějším pohledu na Skoumalovy projevy je nelze obhájit.

Zdá se nicméně, že Skoumalovo veřejné působení velice názorně zrcadlí vývoj českého kulturně-literárního dění 20. století. Nahlédneme-li věc konkrétněji, zjistíme nakonec, že se Skoumal nejvíce vymyká z kontextu svých souputníků a generačních druhů – a s nemalým odstupem to dnes již můžeme konstatovat – tím, že vůči jeho osobě i jeho mimopřekladatelské aktivitě panuje dlouhodobě značná lhostejnost.

Na místě je otázka, proč se v povědomí veřejnosti i literárních badatelů tvůrčí osobnost Aloyse Skoumala zúžila výhradně na osobnost překladatele. „Důvody jsou v zásadě dva,“ píše Blümllová. „Za prvé: Aloys Skoumal nikdy nepatřil k jedinému vyhraněnému společenství a zcela lehce a samozřejmě se dotýkal uskupení i názorově protilehlých. Za druhé: za komunistického režimu nepatřil ani k vyvrženým, ani k protežovaným“ (Blümllová 2004b: 9). A ke dvěma zmíněným přidává ještě další příčinu, jíž se podrobně zabývá ve stati „Skoumalovy výchovné lekce české kultury“ (Blümllová 2003): Skoumal se v polemikách nevyhýbal ostrým slovům ani jízlivé ironii – a mnohé, jimž je adresoval, jimi také urazil. To jsou argumenty sdostatek pádné, nicméně neobjasňují, proč zůstává Aloys Skoumal, který se po celý život pohyboval v centru literárního dění, obklopoval se nejvýznamnějšími osobnostmi 20. století a výrazně ovlivňoval směřování české kultury od 20. do začátku 70. let, stát na okraji zájmu literárních badatelů. Je o to více zarážející, že pozornosti a péči odborné veřejnosti zatím uniká i dlouholetá korespondence mezi Skoumalem a jeho blízkými „literárními“ přáteli, kteří patří k stěžejním postavám dějin české literatury (zvláště korespondence s Janem Čepem, Josefem Florianem či Františkem Halasem).⁸ Značný podíl na tomto stavu – a možná je třeba hledat pravou příčinu dosavadní netečnosti vůči jeho mimopřekladatelským aktivitám právě zde – má skutečnost, že Skoumalova činnost často není a nemůže fyzicky prezentována (propagace české kultury v zahraničí, redaktorsko-nakladatelské působení), že stojí na počátku mnohých důležitých počinů jako jejich iniciátor a strůjce, zatímco hmatatelné projevy jeho vlastní, původní práce zůstávají rozsahem nevelké.⁹

⁸ Až na úctyhodnou editorskou aktivitu Dagmar Blümllové, která pro nakladatelství Torst připravuje edici Skoumalovy korespondence.

⁹ Vnucuje se tu paralela k původnímu dílu Jiřího Němce; jeho odkaz dlouhá léta zpracovává a k vydání připravuje nakladatelství Triáda.

Skoumalova pozice, v odborné literatuře často charakterizovaná jako pozice solitéra, který stojí ovšem vždy ve středu kulturního proudění, se zdá být pro provozování kritické činnosti příhodná. Formální nepříslušnost k tomu či onomu společenství potvrzuje kritikovu ideovou svobodu a nezávislost. Očekáváme, že takový kritik spíš nebude podléhat potřebě loajálnosti k té či oné instituci a skupině, světonázoru, nýbrž bude ručit pouze svou osobností. Na jedné straně sice nelze Skoumalovu tvůrčí osobnost jednoduše přiřadit do ideově či zájmově semknutých „hnutí“, na druhé straně jej dozajista nelze napořád vyčleňovat. Je evidentní, že Skoumal nebyl v kulturní, politické a literární sféře nikterak izolován, ale že naopak vycházel z jistých, dobře uchopitelných pozic, na jejichž základě jej lze charakterizovat jako silně levicově smýšlejícího katolického intelektuála. To samozřejmě není pozice pro první a druhou republiku, z nichž se rodí Skoumalova publicistická a kritická činnost, nijak netypická. Jistá ideová blízkost levicového a katolického radikalismu vůči „státotvornému středocestnictví“¹⁰ je očividná zvláště ve 20. letech a trvá – byť již diferencovaněji – ještě v průběhu celých 30. let. A přestože nebyl Skoumal skupinově organizován, v četných časopisecky publikovaných textech v průběhu více než čtyřiceti let předvádí konzistentní postoj opřený o hlubokou znalost kulturního kontextu.

Domníváme se, že tedy i konstatování Skoumalovy „nezařaditelnosti“ představuje nepřiměřené zjednodušení a že nemůže obstát bez hlubší analýzy. Ta je plně možná jedině tehdy, bude-li Skoumalova tvorba (ať již překladatelská, nakladatelská, redaktorská, epigramatická či esejistická) představena v celé své šíři a se všemi svými projevy. Jsou-li ve Skoumalově profilu nějaká „bílá místa“, pak jsou to právě dosud nereflektované eseje, kritiky, drobnice, črty, glosy a komentáře, dosud roztroušené po kulturních periodikách od první republiky do konce 70. let. Dosavadní absence knižního souboru, či přinejmenším výboru z těchto textů tomu nepomáhá. Nyní je tedy zapotřebí Skoumalovo původní dílo shromáždit, posléze analyzovat a hledat v něm sjednocující prvky.

¹⁰ K pojmu „státotvorné středocestnictví“ srov. Med 2010: 17–21.

3 Literární publicistika a esejistika Aloyse Skoumala

3.1 Počátky Skoumalovy publicistické činnosti

Ptáme-li se po Skoumalově pozici v literárním kontextu 20. století, je nutné nejprve nahlédnout atmosféru kulturně-politické scény od počátku první republiky a v jejím rámci alespoň přehledově nastínit postavení katolické elity.

Katolicismus byl v období první republiky v českém prostředí pro většinu nepřijatelný pro předválečné sepětí s habsburskou dynastií. Loajalita k rakouské vládě nadto zdiskreditovala vysokou církevní hierarchii – a ta se záhy stala jakýmsi obětním beránkem boje vedeného proti katolicismu. Tento „kulturní boj“¹¹ nicméně nevyšel z ničeho nic rokem 1918,¹² nýbrž je výsledkem dlouhodobého vývoje, jehož počátky sahají přinejmenším do roku 1848. Silná protikatolická nálada liberálně-demokratických politiků první republiky vyvolávala potřebu vytvořit na katolické, v tomto smyslu menšinové a znevýhodňované straně nějakou oficiální protiváhu. Katolická veřejnost cítila nutnost ustavit orgán, jehož prostřednictvím by se mohla prosazovat a projevovat i politicky. Sjednocením tří katolických stran (křesťanskosociálních a katolicko-národních stran a skupin) tak vznikla v roce 1919 Československá strana lidová (ČSL). Jejím ústředním tiskovým orgánem se staly Lidové listy,¹³ v nichž začínali publikovat Jaroslav Durych, Jan Scheinost či Alfred Fuchs, vůbec nejznámější publicista této tribuny, ad.

Od počátku první republiky docházelo ovšem i uvnitř české katolické veřejné scény k stále citelnější diversifikaci. Jedním z prvních výrazných projevů distance od politiky nastolené ČSL byla aféra Lidových listů spojená s Jaroslavem Durychem, nejvýznamnější osobností českého katolicismu v meziválečném období: 10. 6. 1923, krátce před výročím Husova upálení, Durych otiskl v Lidových listech provokativní stat' „Staroměstský ryňk“. Tímto pamfletem proti Husovu pomníku na pražském Staroměstském náměstí pobouřil nejprve Rudé právo, záhy v podstatě veškeré noviny a časopisy a především předsedu ČSL Jana Šrámka.¹⁴ Za veřejného skandálu byl nucen odejít z Lidových listů a tím se také definitivně postavil proti kompromisní strategii ČSL pod Šrámkovým vedením.

¹¹ K pojmu „kulturní boj“ srov. Putna 2010, Med 2010.

¹² Upomínáme tu na setkání politické levice na Bílé hoře zakončené „slavným“ stržením mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.

¹³ Lidové listy byly založeny v roce 1922 a jako ústřední tiskový orgán ČSL fungovaly až do roku 1938.

¹⁴ Msgre ThDr. Jan Šrámek (1870–1956), zakladatel ČSL, již předsedal v letech 1919–38 a 1945–48.

V létě roku 1923 založil Durych společně s Janem Scheinostem – v Olomouci, ovšem u pražského nakladatele Ladislava Kuncíře¹⁵ – čtrnáctideník Rozmach. Záhy se k nim připojil další autor odštěpený od skupiny kolem Lidových listů – Josef Dostál. Autoři sdružení kolem Rozmachu odmítají ČSL jako jediného veřejného představitele katolicismu a volají po radikálnějším přeskupení katolické politické i kulturní scény. Neztotožňují se se smířlivou strategií lidovecké strany a jejích představitelů, ani s loajálností projevovanou vůči převažujícímu „antiklerikálnímu“, liberálně-demokratickému proudu první republiky. Upozorňují na to, že ČSL je zcela odtržená od „vlastní“ katolické literatury. Je koneckonců příznačné, že „všude tam, kde se objevuje ostré a nezávislé katolicky orientované myšlení, všude tam, kde vzniká umělecky náročná katolicky orientovaná literatura – tam se současně objevuje výslovná, nebo alespoň mlčenlivá distance od lidovců“ (Putna 2010: 194). Část katolické elity v čele s Jaroslavem Durychem tak zachovává na jedné straně skeptický odstup od vedení jediné české katolické strany – brojí proti jejímu „zpolitizovanému“ katolictví –, na straně druhé kriticky hodnotí masarykovský realismus, jemuž vyčítá potírání vazeb k absolutnu a diskreditaci transcendentních hodnot. Připomeňme, že v případě výtek vůči liberální demokracii nejde o odsudek demokracie jako takové, ale o přesvědčení, že „dobrá demokracie nemůže býti bez náboženství [...], neboť demokratické ideály logicky nevyplývají z naturalismu, nýbrž z křesťanství, a proto musí být s křesťanstvím zase spojeny, mají-li se stát praktickou skutečností“ (Malý 1937: 3).

První ročník Rozmachu (dohromady jich bylo pouze pět) zaplňoval svými články takřka bez výjimky Jaroslav Durych. Od druhého ročníku se již připojili další spolupracovníci – vedle Josefa Dostála, Josefa Vašici, Jana Strakoše, Antonína Stříže ad. zde prověřuje své literární ambice nová generace představitelů katolického proudu: Albert Vyskočil, Jan Čep, Karel Schulz, Břetislav Štorm, Bohdan Chudoba ad. „Nyní, sdružení v Rozmachu, se stylizují před publikem do zvláštního, bratrskými pouty navzájem spojeného společenství, vyvoleného reprezentovat jediný správný katolicismus a jediné správné národovectví“ (Putna 2010: 554).

Za celou dobu své existence (1923–27) se olomoucký Rozmach profiloval jako radikální politický časopis. Reakcionářský duch a bojovné nasazení článků publikovaných v Rozmachu nejlépe charakterizuje sám Durych:

Napadali jsme nejprudčeji lidi a skupiny, kteří měli jakoukoli podobnost programovou s námi. Vyhlásili jsme je za kacíře a rebely, poněvadž právo autochtonů patří pouze

¹⁵ Kvůli zmíněnému úvodníku byl Durych přeložen do vojenské nemocnice v Olomouci, odkud Rozmach nadále řídil.

nám. Prohlásili jsme svou svrchovanost a všechny jsme dali do říšského achtu (Durych 1925: 293).

Vedle pranýřování laxního přístupu a opatrného přešlapování lidovců defilují v Rozmachu kritické ohlasy vůči politickému systému první republiky a volá se po obnově české národní tradice. Negativní stanovisko vůči praktikám parlamentní demokracie a stálé výpady proti Masarykovi, Čapkovi a Peroutkovi, představitelům liberálně-demokratického proudu, v opozičních kruzích v kontextu doby nutně vyvolávaly dojem, že Rozmach směřoval ke spojenectví s českým fašismem. Na tomto místě je třeba poznamenat, že kritické hlasy namířené proti liberální demokracii, zaznívající v období první a druhé republiky nejen na stránkách Rozmachu, ale také v Taku,¹⁶ Akordu,¹⁷ a Řádu,¹⁸ neměly nic společného s východisky pokleslé fašizující pravice. Co pravici na Mussoliniho fašismu, jenž se zformoval v Itálii na začátku 20. let, zajímalo a inspirovalo, byl především tradicionalistický vztah k národu a zvažování funkčnosti autoritářského státu.¹⁹ Taková východiska lze na pozadí směřování celoevropské politiky a hospodářství na konci 20. let pojímat jako logickou reakci na stávající „krizi“ demokracie. Chápat stanoviska vyjadřovaná katolíky jako fašistická či polofašistická znamená situaci neadekvátně zjednodušit, a takový „posun v interpretaci může znamenat posun od autoritativnosti k vražedné zřůdnosti holocaustu, a to rozhodně není zanedbatelné vychýlení interpretačních vah“ (Med 2010: 42). Hledání jediné autority vede ke klasickému autoritativnímu státu, který nelze ztotožňovat s absolutní diktaturou, jak ji vytvářejí komunismus a nacismus – řečeno spolu s Ladislavem Jehličkou: „Durychovo myšlení je monarchistické“ (Jehlička 2010: 64).

V této souvislosti stojí za ocitování delší pasáž ze Skoumalovy glosy *Český, zejména pražský fašism...*, v níž Skoumal stejně jako Durych odmítá jakoukoliv spojitost s radikálním pravicovým hnutím:

Potírá-li se systém stranický, víra v demokracii a parlamentarism, není tím řečeno, že by někoho uspokojily diktátorské choutky několika zmetků, kteří by se rádi dostali nahoru. Prská se proti Hradu, proti realistům atd., je určitá blahovůle k náboženství většiny národa. Je třeba dát si dobrý pozor na záluďnou taktiku těch, kdož by rádi

¹⁶ Kulturně-politická revue, vycházela v letech 1937–38.

¹⁷ Katolicky orientovaný měsíčník, vycházel v letech 1928–33 (Akord I), 1934–39 (Akord II), 1939–48 (Akord III).

¹⁸ Revue pro katolickou literaturu a život, vycházela v letech 1933–44.

¹⁹ Za připomínku stojí v této souvislosti zprvu pozitivní postoj k Mussolinimu ze strany F. X. Šaldy; ve světovém kontextu pak promussoliniovské sympatie Ezry Poundy či T. S. Eliota.

uchvátili moc. [...] Nepřesvědčuje nás nic o žádoucnosti toho, aby se dosavadní systém svrhl a zavedl nový, který hlásají naši fašisté. Rozdíl jest jenom stupňový. Jako byste si měli volit mezi upálením a oběšením. Nehodláme souhlasiti ani s tím ani s oním způsobem martyria. Jest konec konců nutno zavčas vésti demarkační linii mezi naší posicí a těch, kdož vedou pražský fašism. Vzdálenost mezi oběma jest v oblasti pojmové hierarchie vzdáleností nejvyššího a nejnižšího bodu. Nahoře jest theokracie, nejniže dole ochlokracie. Náš fašism představuje zcela ryzí formu ochlokracie, kdežto my jsme pro theokracii, která jest podle Franka Wollmana²⁰ novou aristokracií (AS 1926c: 286).

I přes snahy většiny redaktorů a přispěvatelů uvádět předpojatá obvinění na pravou míru byl Rozmach stále citelněji vnímán jako protifašistický. Zatímco dva z autorů Rozmachu – Jan Scheinost a Ladislav Švejcar – nakonec skutečně našli východisko v programu radikálního pravicového hnutí,²¹ Durych toto obvinění zcela odmítl: „Toto jsem nechtěl, než toto, to raději nic“ (Durych 1927: 400). Sílicí konflikty mezi Janem Scheinostem a Jaroslavem Durychem vedly nakonec k zastavení časopisu: Ladislav Kuncíř odmítl Rozmach Scheinostovi prodat a společně s Durychem zakládají časopis Akord, úžeji zaměřený na katolickou kulturu.²²

Skoumalovo veřejné působení je ve 20. letech – vedle překladů ve Florianových Arších²³ – s Rozmachem spjato takřka bezvýhradně. Durychovská koncepce i styl textů představovaných na stránkách Rozmachu jsou Skoumalovi v mnohém blízké a do diskusí kolem tehdejšího stavu se pravidelně zapojuje. Rozmach se tak stal první tribunou, v níž začal Skoumal publikovat četné eseje a glosy vyjadřující stanovisko k soudobému dění u nás i ve světě.

Radikálnímu myšlení a permanentním výbojům vyhovuje nejlépe jízlivý, provokativní aforistický styl drobných komentářů, glos a poznámek, jichž najdeme vedle delších, zpravidla Durychových esejí v Rozmachu požehnaně. A i Skoumalovy texty uveřejňované v Rozmachu v letech 1924–26²⁴ svědčí o radikální náladě a nechuti ke kompromisům – jistě pod vlivem Durychovým, ale především pod přímým vlivem Josefa Floriana. Josef Florian, jeho

²⁰ Prof. PhDr. Frank Wollman, DrSc. (1888–1969), literární historik, slavista, teatrolog, profesor slavistiky na univerzitě v Brně a v Bratislavě a zakladatel teatrologie na brněnské JAMU.

²¹ Jan Scheinost se stal generálním tajemníkem Národní obce fašistické, založil vlastní list „Stožár“, později „Stěžeň“.

²² Pražský katolický měsíčník Akord, resp. Akord I; vycházel v letech 1928–33.

²³ Edice Archy vycházela v letech 1926–41, dále péčí Florianova syna Josefa Václava Floriana v letech 1945–48.

²⁴ V Rozmachu publikuje též pod pseudonymy Proteus, Rusticus, Benjamin.

„soukromá univerzita“ a nakladatelství ve Staré Říši měli na Skoumala značný, ne-li určující vliv. Nikoliv náhodou se Skoumalovo „rozmachovské“ období překrývá s první z několika návštěv Staré Říše, již vykonal společně s Vojtěchem Cvekem v roce 1923; nejčastěji se ovšem připomíná ta z roku 1926 s Janem Čepem a Vilémem Závadou.

Vztahu mezi Florianem a Skoumalem se podrobně věnuje studie z citovaného sborníku *Aloys Skoumal (1904–1988) v průsečíku cest české literatury 20. století* i monografie Dagmar Blümlové; na jeho detailní přiblížení zde není dostatek prostoru. Omezme se tedy jen na Skoumalova vlastní slova v jednom z několika textů věnovaných Florianovi:

Míval jsem často dojem, že se pan Florian v jednotlivostech mýlí anebo že je k jednotlivostem nespravedlivý. S vehemencí neúměrnou významu věci bránil jsem se kolikrát – ale jen tak dlouho, než jsem poznal, že je to pouhá dialektická hra, ve které jsem zkoušen a vážen. Přízvisko ‚bakalář‘, které mi pan Florian uštědřil v přítomnosti J. Č. a V. Z.,²⁵ bodalo mě nejprve svou jízlivostí, až se mi nakonec proměnilo v spasitelné ponaučení. Ty hořké přísady nebyly zrovna špatným kořením staroříšských hovorů. [...] Neseťkal jsem se s člověkem, který by pronikavost ducha a jemnost sensibility spojoval s takovou dravou aktivitou. [...] Hrdinství, které mi ztělesňoval, bylo hrdinství neokázalé. [...] Byl tolik proniknut vědomím svého poslání, že se nebál (jediný mezi námi) žít jen z milosti boží. [...] Svrchovaná rafinovanost ducha spojená s propastnou pokorou srdce, jaký příklad pascalovského člověka, který zabloudil do našich časů! (AS 1942a: 48–49).

Nás ovšem zajímá především to, že Skoumala lze skrze texty vznikající od 20. do konce 40. let chápat jako intelektuála florianovsko-durychovského typu. V článcích publikovaných v Rozmachu je dědictví Staré Říše obsaženo, jak lze zřetelně pozorovat právě v tónu Skoumalových glos.

Skoumalovy texty mají převážně podobu lapidárních komentářů k aktuálnímu dění – ve shodě se směřováním celého časopisu autor míří ostře do ohniska soudobých politických šarvátek a sytí své texty jakousi programovou arogancí, autoritářským tónem a uštěpačným mentorováním. V těchto raných glosách a drobnicích se již zračí ironie, jež se pak s plnou vervou projevuje ve Skoumalových epigramech a aforismech. Je to ovšem ironie podložená racionálními východisky; ironie, která soudí i napadá. Ocitujme jako příklad krátkou glosu

²⁵ „J. Č.“ – Jan Čep; „V. Z.“ – Vilém Závada.

s názvem Pěšinka pro podivíny, v níž se zračí rétorika i postoj, jež jsou pro toto Skoumalovo období příznačné:

Pěšinka pro podivíny – takové slovo našli pro stezku, kterou jsme zvolili. Není třeba se příliš rozčilovat. Co chtěl říci nepodivínský žurnalista tímto slovem? Podivínem může se někdo jevit, jen kontrastuje-li jeho počínání s počínáním průměrných lidí. Podivínstvím je nutně každá nová myšlenka, zejména každá nová dobrá myšlenka. Kdo chce změnu věcí, je moc podivný člověk pro ty, kdož jsou spokojeni. Míti ducha je podivínství pro lidi, kteří ho nemají. Podivínstvím je krása pro ty, kdož nejsou uzpůsobeni vnímati ji. [...] Podivínstvím je každé gesto, protože, víme, slušně vychovaný člověk se varuje gestikulaci. Především však jsi podivínem, máš-li nějakou původní myšlenku. Jsou lidé, na nichž jest jenom jejich pitomost původní, a takoví ti to nikdy neodpustí. Což je tak zhruba případ slovuťného p. Ferdinanda Peroutky (AS 1926a: 220–221).

Skoumal tu často reaguje na články zveřejněné v jiných periodikách (pranýřovány jsou především Lidové listy) a pro jeho styl psaní jsou zde více než jinde příznačné citace, které jsou v porovnání s vlastním textem často nepřiměřeně dlouhé. Je tak patrné, že Skoumal se tu nepokouší o žádné literárně-artistické exhibice, ale že chce být fakticky přesný, v premisách nenapadnutelný. Jeho temperamentní styl evokuje dialog a navozuje polemickou náladu. Tomu nakonec odpovídá i úsečný, zkratkovitý ráz textů, rozrývaných četnými pomlčkami, nedořečenostmi, řečnickými otázkami, výkřiky a zvoláním.

Na poli těchto menších, dialogických žánrů se nejzřetelněji ukazuje Skoumalova schopnost pohotově „myslet“ a stylizovat – exceluje před námi jako „myslitel v akci“, jako pohotový komentátor. Drobné útvary tohoto žánru nemohou existovat bez předcházejícího textu a existují podmíněně právě v něm. V porovnání s delšími – esejistickými – texty, jež si žádají cílevědomé vedení myšlenek a postřehů ke konečnému zobecnění, jsou tyto glosy mnohem pevněji navázány na kontext, v němž vznikají. Neznamená to, že jsou bez znalosti rámce bezcenné – jistě přinášejí zajímavé teze, ovšem jejich největší výsada a hodnota spočívá právě v tom, že se v nich názorně odráží duch doby.

Linie nastolená v člancích v Rozmachu se, byť již s menší razancí a mnohem soustředěněji, přelévá do série editorialů, kterými Skoumal uváděl mezi lety 1945–47 čtrnáctideník Vyšehrad.

3.2 Angažmá v nakladatelství Vyšehrad

Naším cílem sice není rekonstruovat Skoumalovo působení v nakladatelství Vyšehrad, nicméně považujeme za nezbytné krátce ozřejmit alespoň některé okolnosti s ním související. Skoumalova činnost nakladatelského redaktora má totiž nepřehlédnutelné konsekvence, jež vrhají světlo na autorovy postoje a texty vznikající v době jeho působení ve Vyšehradu i ty následující.

Nakladatelství Vyšehrad vzniklo na podnět probošta vyšehradské kapituly a tehdejšího zemského předsedy ČSL v Čechách Msgre. Bohumila Staška v roce 1934 (jakožto podnik ČSL). Stašek ještě téhož roku oslovil Aloyse Skoumala s nabídkou zaměstnání – a ten 15. července 1934 nastoupil na pozici redaktora na částečný, od 1. května 1936 pak na plný úvazek. Nakladatelství oficiálně řídili představitelé ČSL, nicméně jeho – zprvu skromný – chod zajišťovali vlastně jen správce František Jirásek a Aloys Skoumal. Přestože jsou schopnosti Skoumala jako nakladatelského redaktora v memoárové literatuře hodnoceny poněkud rozporuplně a přestože se nakladatelství plně rozvinulo až po válce – po nástupu Bedřicha Fučíka –, vyšlo Skoumalovou péčí do roku 1945 ve Vyšehradu mnoho pozoruhodných děl: „V Katolickém literárním klubu²⁶ suploval Skoumal nedostatek hodnotných domácích autorů [...] dobrými překlady [...]“ (Jehlička 2010: 250);²⁷ z českých autorů se mu pro Vyšehrad podařilo získat Jana Čepa,²⁸ Jaroslava Durycha²⁹ či Karla Schulze,³⁰ vychází zde Vašicova přelomová summa studií *České literární baroko* (1938) ad.; soustavnou péči věnuje také literatuře pro děti a mládež – mimořádným úspěchem bylo kupříkladu vydání Milneova *Medvídka Pú* (přel. 1938) v překladu Hany Skoumalové.

Skoumalovo angažmá ve Vyšehradu je ovšem provázeno hned několika nepříjemnými okolnostmi: osobními animozitami mezi redaktory, diskusemi o katolickém románu, v nichž se stal Skoumal obhájcem jistého typu, internací v tábore nucených prací v Polsku v roce 1944.

Atmosféra druhé republiky a následně protektorátu – trauma z mnichovského diktátu a vzrůstající tlak cenzury – provoz nakladatelství nicméně citelně brzdí. O tom, že mnichovská dohoda a její důsledky byly i nadále prožívány jako zákeřná politická zrada, svědčí mimo jiné

²⁶ Knižnice Vyšehradu Katolický literární klub vznikla v roce 1937.

²⁷ Např. John H. Newman, S. Undsetová (*Olav Audunssøn v Hestvikenu* 1936; *Kristina Vavřincová* 1936, 1939; *Ida Alžběta* 1937; *Jaro* 1936), Friedrich W. Foerster (*Evropa a německá otázka* 1938).

²⁸ *Přibuzenstvo* (1938); *Tvář pod pavučinou a Zeměluč* (1941); *Modrá a zlatá* (1942).

²⁹ *Služebníci neužiteční* (1940).

³⁰ *Peníz z noclehárny* (1940, 1945); *Princezna z kapradí* (1940, 1945); *Prsten královnin* (1941, 1944); *Kámen a bolest* (1942); *Papežská mše* (1943).

i Skoumalův ohlas na článek Johna M. Murryho³¹, manžela Katherine Mansfieldové, s názvem „Peace at Christmas“, uveřejněný v 5. listopadu 1938 v časopise Times Literary Supplement. Skoumal na stať reaguje dopisem, jež Murrymu zaslal a posléze otiskl v Kritickém měsíčníku. Podnět k tomuto dopisu byl dvojitý: první, spíše vnější okolností bylo vydání českého výboru povídek Katherine Mansfieldové *Duje vítr*. Skoumal chtěl údajně několika řádky doprovodit výtisk věnovaný manželce zesnulé autorky. Pak však vyšel v Times Literary Supplement inkriminovaný Murryho článek „Peace at Christmas“, na jehož obsah Skoumal vzhledem k posledním událostem u nás nemohl nezareagovat. Murry tu totiž coby urputný pacifista velebí ministerského předsedu Chamberlaina za jeho zásluhy na zachování světového míru –

[...] za kousek, který nám se jeví zákeřný a ničemný. [...] Nepohoršujte se, prosím, nad tímto prostým konstatováním: pro Anglii není nikterak těžké držet se pacifismu a přestovat opravdu pacifistickou politiku. Vždyť můžete skorem vždycky uniknout válečnému nebezpečí tím, že obětujete kus cizích statků a cizí krve. [...] Vyplývá z toho tohle: kdykoliv se zachraňuje mír na úkor mravních skrupulí, vždycky znovu se opakuje komedie (nebo spíše fraška?), že je anglické veřejné mínění prudce – ač jen na chvíli – pobouřeno. [...] Zdá se mi, že onen Shelleyův ne zrovna hezký sonet ‚England in 1819‘ doposud nejlépe vystihuje Váš vládní systém, který je už po celá staletí ‚nekřesťanský, bezbožný‘. Mám-li užít slov onoho velkolepého prorockého vidění Blakeova, která citujete na konci svého článku ‚On Faith in England‘ v knize ‚The Pledge of Peace‘ – nemohu se ubránit dojmu, že se Albion naprosto nevrhá do ‚pecí žalu‘, ale že tam ustavičně vrhá jiné národy (AS 1939: 95).

V otevřeném dopise tak Skoumal upozorňuje na stinné stránky idealismu anglických pacifistů a výstižně rekonstruuje zoufalství nad stávajícím stavem věcí. Mimochodem, v této kritice „imperialismu anglického typu“ a „idealistického anglofilství“ – v kontextu doby vpravdě nediplomaticky – pokračuje Skoumal i po roce 1948.

K nepřejícím vnějším okolnostem politického rázu přistupují v rámci chodu nakladatelství ještě stále napjatější interní vztahy mezi redaktory. Co se Skoumalovy osoby týče, nabývají konflikty na síle na začátku 40. let: Skoumal těžce snášel komunikaci s tehdejšími vedeními nakladatelství – zvláště s ředitelem Janem Hartlem a spolujednatelkou

³¹ John Middleton Murry (1889–1957), anglický spisovatel a literární kritik, manžel Katherine Mansfieldové, jež výbor z povídek *Duje vítr* v roce 1938 Skoumal přeložil a připravil k vydání ve Vyšehradu.

tiskáren Jindřichem Hatlákem –, které mu některé návrhy často neumožnilo prosadit, a dokonce mu „vyčítalo, že k vydání doporučuje ‚knihy nemravné‘“ (Blümllová 2010a: 174). Jsou to zárodky střetu, který se naplno projevil po vydání Schulzova románu *Kámen a bolest*.

3.2.1 Schulzův román *Kámen a bolest*

Tento nikdy nedokončený román vyšel péčí Aloyse Skoumala v Katolickém literárním klubu Vyšehradu v roce 1942, o rok později vycházejí dvě kapitoly pod názvem *Papežská mše* a následně roku 1947. A každé vydání mělo značnou odezvu, respektive způsobilo značnou kontroverzi, zvláště v letech 1943–44 a 1947–48.³² Na první vydání ihned zareagoval Timotheus Vodička v olomoucké revui *Na hlubinu*,³³ a ve svém tvrdošíjném boji proti Schulzovu románu vytrval dokonce několik let. Kritických hlasů byla ale celá řada a vycházely především z okruhu moralistických kritiků kolem dominikánské revue *Na hlubinu* – v čele se Silvestrem M. Braitem, Timotheem Vodičkou, Konstantinem Miklíkem a Reginaldem Dacíkem. Tito kritici se ve své esejisticko-kritické poloze zabývají díly soudobých katolicky orientovaných autorů v evropském i českém prostředí, přičemž je podrobují striktním moralistickým kritériím. Umění podle nich musí být podřízeno církevním „směrnícím“ a kontrolováno pedagogickým, případně kněžským dohledem, katechismem. Usilují o jakési umravnění literatury, směřující až k – a to nejen umělecké – askezi. Shodně proto odsuzují díla Françoise Ch. Mauriaca, Sigrid Undsetové, Grahama Greena, Georgese Bernanose aj. – díla bezpochyby prodechnutá katolicismem, ovšem zásadním způsobem posouvající hranice katolického románu, díla, která se odvažují kritizovat i hierarchickou strukturu a praktiky církve. Schulzův román podle těchto kritiků zobrazuje církev v nelichotivém světle: „Naprostě neschvalujeme tak nahé líčení renesanční bídy Církve. O ničemných prelátech [...] víme toho více než dosti. Nebylo třeba s takovou chutí toto bláto přebírat“ (Brait 1943: 255).

Skoumal údajně prvotní útoky přecházel, když však neustávaly, zahájil protiakci: korespondoval o Schulzovi s Bedřichem Fučíkem, Janem Čepem a s celým okruhem literátů okolo Zahradníčkova Akordu, a přestože zdaleka ne všichni z oslovených sdíleli jeho přesvědčení o mimořádných kvalitách díla, apeloval na ně poukazem na to, že jde především

³² Srov. též Schulz, Karel: „Ale mne tato doba bolí –“. Karel Schulz básník, prozaik a novinář, in *Literární archiv* 31 (Praha: Památník národního písemnictví, 1999).

³³ Revue pro vnitřní život, založená ThDr. Silvestrem M. Braitem; vycházela v letech 1926–48.

o otázku umělecké svobody. Ocitujme pro dokreslení krátkou pasáž ze Skoumalova dopisu Janu Čepovi:

Co se děje kolem Schulze, netýká se jenom jeho a jeho románu. Týká se každého umělce, který chce zůstat v společenství Církve a být věrný sobě. Zamysli si ty nebo Tvoji kamarádi nad tím, v jaké vratké poloze jste všichni, jak lehce se můžete vyšínout z tohoto zdánlivého blaženého poklidu, jak stačí jeden křikloun a octnete se kterýkoliv z Vás zrovna tak na pranýři a poběžíte zrovna tak uličkou práčat jako Schulz? [...] Dokud nebude umlčen Braitto a Miklík (to jsou hlavní škůdci – ostatní: Dacík a Vodička a někteří jiní nestojí za řeč), dokud nebudou odkázáni do příslušných mezí, dotud bude tento stav trvat (Trávníček 2002: 152–153).³⁴

Kromě těchto proklamačních aktivit Skoumal uspořádal o Schulzovi několik přednášek a pravidelně jej připomínal v glosách a medailoncích (zvláště v tiskovinách propagačního rázu jako Čtete, Výběr z nejzajímavějších knih, O knihách a autorech) až do konce 70. let.

Druhé vydání Skoumal opatřil obsáhlou předmluvou, již odpovídá oněm „lehkomyšlným“ a „neodpovědným“ kritikům, kteří „neváhají prohlašovat toto vpravdě tragické románové torso za pamflet a pornografii“ (AS 1947b: 14). O tom, že tu zdaleka nejde jen o Schulzův román, ale že tato diskuse nabyla mnohem obecnějšího charakteru, svědčí i Skoumalova analogie s případem Jorise K. Huysmanse:

V podobné situaci jako Schulz se kdysi octl francouzský naturalista Joris Karl Huysmans, jehož románové dílo³⁵ vzniklé po konverzi vyvolalo mnoho pohoršení, rozhořčených odsudků, podezřívavého slídění i pokrytecké horlivosti, která vážně usilovala dostat je na index. Vznětlivý Huysmans, který si i po návratu do Církve zachoval rabelaisovskou neurvalost a šťavnatost stylu, adresoval svým malicherným souvěrcům drsná slova, že „střílejí ze svých starých hákovnic na díla, která ani neinspirovali, ani nepochopili“. – Huysmansův případ jeví vůbec nápadné shody s případem Schulzovým. Oba konvertité podrželi si i po konverzi uměleckou svobodu jako něco samozřejmého a oba vyvolali prudké reakce (AS 1947b: 14).

³⁴ Z dopisu Janu Čepovi z 2. května 1944.

³⁵ Řeč je o Huysmansově románu *Tam dole* (1891).

Ta paralela zdá se být nadmíru výstižná. A zdůrazněme to, co sice v textu již zaznělo, ale co se zdá být pro tyto „kauzy okolo katolických románů“ skoro symptomatické – i Huysmans byl konvertita.

Do pozice obránců Schulzova díla se nakonec postavily i nejvýznamnější osobnosti tehdejší katolické elity – mezi jinými Jan Čep, Jan Zahradníček, Bedřich Fučík, Jakub Deml. Zde je však třeba znovu připomenout, že ne všichni z nich byli přesvědčeni o uměleckých kvalitách Schulzova románu; někteří k němu naopak zachovávali rezervovanou distanci, avšak chápali v tomto smyslu „boj“ o *Kámen a bolest* jako boj o samotný princip (i jejich vlastní) umělecké svobody.

Diskuse o *Kameni a bolesti* však nevyvstala jen tak zčistajasna – její příčiny je nutno hledat i v souvislosti se stále hojnějšími překlady evropských katolických děl, která se drží ideje duchovního realismu a nabízejí nemilosrdnou introspekci do církevních věcí (Jules Barbey d'Aureville, Georges Bernanos, François Ch. Mauriac aj.).

Nelze na tomto místě přejít dvě zásadní skutečnosti: spor o *Kámen a bolest* není v prvé řadě sporem o *Kámen a bolest*, ale předněji o „možnost“ a „typ“ takového katolického románu. Schulzova kritická nota ve srovnání se soudobými moderními evropskými romány konečně ani není tak průrazná a ostrá. Za sporem nicméně vyvstává trvale přítomná a v tehdejší kontextu exponovaná otázka – která *nota bene* získává ohlas i u nekatolických, či nekofesijních čtenářů – po tom, co to vlastně je katolický román, jaké jsou jeho ideové a umělecké předpoklady a možnosti, kde se nacházejí a existují-li; respektive mají-li nebo nemají-li pro něj být stanoveny nějaké hranice umělecké svobody. „Diskuse [...] vyústila do otázky morálnosti či amorálnosti moderního nábožensky inspirovaného uměleckého díla“ a ukázala na „vratk[ou] rovnováh[u], vyvažující vztah osobní umělecké invence a náboženského prožitku na jedné straně, s institucionálně založenými nároky na straně druhé“ (Wiendl 2007: 20). A jednak tu bezesporu jde o samotnou osobnost autora: konvertity a nadto ještě někdejšího komunisty. To jsou okolnosti, jež mohou být (a pravděpodobně byly) trnem v oku „pravověrným“ katolíkům.

Menších obdob takových diskusí bylo konečně mnoho před Schulzem i po něm. O tom, že se právě tato otázka – otázka „podstaty“ katolického umění – stala pro Skoumala mimořádně důležitou, svědčí reflexe, jež publikoval už od poloviny 30. let.³⁶ Jako jakýsi

³⁶ Svědectví o tom, jak exponovaná byla otázka podstaty katolického umění, přinášejí odpovědi na anketu uspořádanou v roce 1931 časopisem *Index*, již se kromě Skoumala zúčastnil také Bedřich Fučík, Jan Čep, Vladislav Vančura, František Halas a Pavel Fraenkl.

skromný prolog ke kauze okolo Schulzova románu *Kámen a bolest* lze vnímat Skoumalovu drobnici s příznačným názvem *Problémy katolického románu*, v níž píše:

Je podivné, že na romány nepopíratelných uměleckých kvalit a rovněž nepopíratelné katolicity bývá útočeno s takovou úporností. Patrně proto, že jmenují všechny věci jejich pravými jmény a že líčí moc zla v osudu svých hrdinů s neslýchanou odvahou. [...] musíme zdůraznit, že každé líčení mravního poblouznění nemusí být označováno jako nemravná literatura. Mravní škody neléčíme tím, že o nich nechceme slyšet, nýbrž že je nazveme správnými jmény. [...] Hřích a ctnost poesie nespočívají, jak pravil jednou velký katolický básník německý Eichendorff, v obsahu, nýbrž v pojetí a zpracování tohoto obsahu (AS 1936: 4).

Glosa reagovala především na tehdejší výpady proti románům norské prozaičky Sigrid Undsetové, jejíž do češtiny převedená díla (v jistých polohách dramaticky akcentující rodinné vztahy a ženskou problematiku) byla některými označována za nemravná.³⁷ Podobnou paralelu lze vysledovat v případě básnického debutu Ivana Slavíka: sbírka pojmenovaná *Snímání s kříže* byla nařčena z přílišné expresivity, a aby mohla být vůbec vydána, musel Bedřich Fučík – jako ředitel nakladatelství Vyšehrad – autora přesvědčit, aby některé formulace změnil a titul zkrátil na *Snímání* (1947). Námitky vznášené proti Undsetové prózám, proti *Kameni a bolesti* a nakonec i proti Slavíkově sbírce jsou však jen názornými příklady, jež mají zdá se jednoho společného jmenovatele – jejich autoři byli konvertité.

Pro Skoumala se tato problematika nakonec přelévá i do roviny osobní: po sňatku s Hanou Duxovou, Židovkou, jež se nechala krátce před sňatkem pokřtít, s ním někteří jeho spolupracovníci i přátelé z katolických kruhů přerušují kontakt.

³⁷ Sigrid Undsetová (1882–1949), norská prozaička, nositelka Nobelovy ceny za literaturu za rok 1928. V meziválečném období vyšly v českém překladu prózy: *Jaro* (L. Kuncíř 1929, 1930, 1933, 1936, přel. K. Rypáček); *Gymnademía* (L. Kuncíř 1931, přel. K. Rypáček); *Kristina Vavřincová I* (L. Kuncíř 1931, přel. E. Walter), *Kristina Vavřincová II* (L. Kuncíř 1932, přel. E. Walter), *Kristina Vavřincová III* (Vyšehrad 1935–36, přel. E. Walter); *Simonsen* (A. Synek 1932, přel. E. Walter); *Hořící keř* (L. Kuncíř 1932, přel. K. Rypáček); *Jenny* (L. Kuncíř 1933, přel. H. Kosterka); *Olav Audunssøn v Hestvikenu* (Vyšehrad 1935–36, přel. H. Kosterka); *Ida Alžběta* (Vyšehrad 1937, přel. K. Rypáček).

3.2.2 Poválečná léta ve Vyšehradu

Skoumalovo působení ve Vyšehradu bylo krátce přerušeno rokem 1944, kdy byl coby manžel Židovky internován v polském táboře nucených prací v Klettenburgu u Vratislavi.³⁸

Když po roce 1945 nastupuje do funkce ředitele Českých akciových tiskáren a nakladatelství Universum Bedřich Fučík, posouvá se Skoumal ve Vyšehradu na pozici literárního ředitele. Téhož roku vzniká List pro křesťanskou kulturu – Vyšehrad – a do jeho čela je zvolen právě Skoumal. Zatímco Universum mělo vydávat literaturu naučnou, Vyšehrad měl být orientován na krásnou literaturu. V ediční a redakční praxi ovšem nebylo možno činnost obou nakladatelství oddělit. Pravomoci obou ředitelů – Skoumala a Fučíka – nadto údajně nebyly zcela konkrétně specifikovány, a tak mezi nimi – už vzhledem k jejich osobnímu založení – docházelo k častým nesrovnalostem. Problematickému vztahu mezi Skoumalem a Bedřichem Fučíkem se na mnoha místech poučeněji věnují jiní,³⁹ omezme se proto jen na stručné připomenutí.

Počátky rozepří je nutno hledat již na konci 20. let v souvislosti s pokusy o záchranu časopisu Tvar:⁴⁰ časopis se tehdy nacházel v tíživé ekonomické situaci a Skoumal, sice v dobré víře, ovšem na vlastní pěst a bez souhlasu ostatních redaktorů, usiloval o jeho přesunutí z Prahy do (snad strategičtěji položené) Olomouce. Tato Skoumalova redaktorským kruhem neposvěcená iniciativa vyvolala zvláště silnou nevoli právě u Bedřicha Fučíka a skončila Skoumalovým odchodem z Tvaru. Vzájemná animozita posílená neshodami ve vydavatelství pak vyvrcholila střetem o řízení revue Vyšehrad, v níž dle Fučíkových slov „samovládny Aloysius [...] řádil [...] napořád jen podle své hlavy“ (Fučík 1995b: 319). Ze Skoumalovy korespondence (zvláště s Janem Čepem) vyplývá také další okolnost, jež mohla hrát svou roli – Skoumalův pocit nedocenení, s nímž se potýkal takřka od počátku svého angažmá ve Vyšehradu.

Po Skoumalově odchodu do Londýna přebírá Fučík vedle Universa i ředitelství Vyšehradu. Vzájemná korespondence svědčí o tom, že jejich osobní i pracovní vztahy se alespoň částečně napravily. Dokladem budiž i to, že Skoumal s nakladatelstvím i na dálku spolupracoval – vyjednával překlady, sháněl nové tituly, mimo jiné zaslal Fučíkovi ukázkou nového románu Grahama Greena *Moc a sláva* (vyšel ve Vyšehradu roku 1947) – a že též zprostředkoval návštěvu Grahama Greena, T. S. Eliota a Dylana Thomase v Praze. Za

³⁸ K pobytu v internačním táboře v Klettenburgu se Skoumal mimo jiné vrací ve vyšehradském editoriale Bylo to právě před rokem... (AS 1946b). Poslední dva válečné měsíce byl internován v Hagiboru.

³⁹ Srov. Bauer 2004, Blümllová 2004a, Blümllová 2005/2010, Sak 2004.

⁴⁰ Literárně-kritická revue, vycházela s přerušeními v letech 1927–32.

připomenutí stojí jistě i skutečnost, že když byl v roce 1944 Skoumal internován v táboře v Klettendorfu a jeho těhotná žena zůstala v hmotné nouzi, Fučíkovi se starali o Skoumalovu dceru Lidušku. A jak připomíná Fučík, Skoumal se k němu zase jako jeden z mála hlásil poté, co byl v roce 1960 propuštěn z vězení.

3.3 Editoriály pro časopis Vyšehrad

Mezi vůbec nejzajímavější Skoumalovy publicistické projevy patří úvodníky, jimiž autor inicioval od roku 1945 až do svého odchodu do Velké Británie v roce 1947 List pro křesťanskou kulturu Vyšehrad. Časopis vydával Katolický literární klub, od půle prvního ročníku ve spolupráci s Lidovou akademií. Bezprostředním předchůdcem Vyšehradu byl list nesoucí též název, ovšem s podtitulem „Časopis pro šíření dobré četby“. Odpovědným redaktorem časopisu byl zvolen právě Aloys Skoumal. Tento útlý věstník, založený v roce 1936 a vycházející ve velmi nízkém nákladu do roku 1940, měl mít ryze komerční ráz – byl určen knihkupcům a jeho cílem bylo informovat je o právě vycházejících knihách nakladatelství Vyšehrad. Kromě informací o knižních novinkách přinášel též ukázky textů chystaných k vydání a kulturní glosy.

Vznik Vyšehradu – „Listu pro křesťanskou kulturu“ – údajně inicioval v roce 1945 Ladislav Jehlička, tehdejší redaktor nakladatelství Vyšehrad. Navrhl Skoumalovi, aby „použili malého komerčního věstníku Vyšehrad a udělali z toho pořádný časopis“ (Jehlička 2010: 252). Nasazení Aloyse Skoumala do jeho čela mělo dle Ladislava Jehličky ryze strategickou motivaci: „mezi námi pravičáky byl to snad jediný člověk spíše levicového smýšlení, a levičákům tudíž přijatelný“ (Jehlička 2010: 252). O Skoumalově tíhnutí k „levicovým“ postojům se ještě zmíníme.

Čtrnáctideník Vyšehrad, zpestřený ovšem za dobu své tříleté existence mnohými tematickými dvojčísly, představoval v době třetí republiky jednu z relativně nejsvobodnějších intelektuálních tribun.⁴¹ Aloys Skoumal působil ve Vyšehradu jako vedoucí redaktor od jeho založení až do 13. čísla druhého ročníku, do dubna roku 1947 pak jako člen redakčního kruhu.⁴²

⁴¹ Srov. Drápala 2000.

⁴² Od 14. čísla druhého ročníku řídil Vyšehrad Ivan Slavík, třetí ročník pak redakční kruh: Jan Čep, Bedřich Fučík, Emanuel Frynta, Josef Myslivec, Rudolf Voříšek a Albert Vyskočil, posledních 6 čísel čtvrtého ročníku řídil Albert Vyskočil.

Skoumalovy editorialy představovaly drobnou publicistiku – časovou i nečasovou – rozmanitého zaměření. Některá témata jsou v kontextu doby vzniku Vyšehradu vlastně nabíledni: bilancování škod a „mravních úrazů“ spojených s právě skončenou válkou, připomínky válečných obětí z řad umělců a intelektuálů, postoj k zločinům nacismu, vyrovnávání se s nově nastolenými podmínkami. Z dlouhé řady témat Skoumalových úvodníků se soustředíme na ta nejvýznačnější.

Programem, koncepcí i duchem byl Vyšehrad dědicem katolického časopisu Řád, jenž byl v roce 1944 úředně zakázán. Stejně jako Řád usiluje redakce Vyšehradu o hledání kontinuity, navázání na tradici – a to prostřednictvím vážné kritiky, sledující společnost, duchovní tematiku, oblast literatury, výtvarného umění i filosofie, jež zachycuje i ve vztahu se spřízněným kontextem evropským. V úvodním čísle listu čteme:

Svým názvem hlásí se náš list k trojí tradici vyšehradské: především k tradici původního sídla knížecího, kolébky naší národnosti a státnosti, za druhé k tradici starobylého ohniska křesťanského kultu a duchovního vyzarování, za třetí k tradici národně osvětové a umělecky tvůrčí, symbolizované Slavínem i velkými jmény těch, kdo leží u jeho paty. [...] Vyšehrad nám ztělesňuje nepřetržitou souvislost národního života od šerého mýtu až k živé přítomnosti, je nám hutnou zkratkou českých dějin v jejich slávě i ponižení, v jejich dělném úsilí i tragických zvratech (AS 1945b: 1).

Pojem tradice se stal již od konce 20. let nejdůležitějším konstitutivním prvkem společenského a potažmo i literárního života. Akcentuace tradičních hodnot a návrat k jejich kořenům má své logické opodstatnění – válkami zpochybněná jistota přirozeně ústí v úsilí o obnovu starých jistot. Toto úsilí nabývalo rázu jakéhosi programového směřování nejen u katolíků, tedy z podstaty věci konzervativně smýšlejících intelektuálů, ale zčásti i u levicově orientovaných autorů. Zatímco důraz levice na českou tradici se obráží především v zájmu o starší lidovou slovesnost, v katolických kruzích vede k snaze o obnovu křesťanského společenství, rehierarchizaci světového řádu při vědomí jeho nesamozřejmosti (odtud exponovaný pojem antinomičnosti doby). Tento důraz okruhu katolických intelektuálů na tradiční hodnoty nachází svůj bezprostřední výraz v oživení – vedle svatováclavské tradice – odkazu českého baroka. Právě baroko je totiž chápáno jako poslední velká epocha, která usilovala o syntézu inspirovanou křesťanským universalismem. Nyní se tedy stává duchovní projekcí moderní katolicity a velkým inspiračním zdrojem.

Historické a literárněhistorické práce pokoušející se objasnit pojem, respektive podstatu baroka z hlediska jeho historického, kulturního i duchovního významu u nás vznikají už od 20. let.⁴³ „Podnět k novému pohledu na české baroko vyšel v podstatě od Josefa Pekaře, v jehož stopách se vydal nejen Arne Novák, ale i F. X. Šalda, Václav Černý a především iniciativní skupina převážně katolických literárních historiků, pro něž se stalo objevování českého slovesného baroka zásadním badatelským úkolem a cílem (Josef Vašica, Vilém Bitnar, Bohdan Chudoba, Zdeněk Kalista, Albert Vyskočil a další)“ (Med 2010: 134). Vedle prací těchto literárních historiků je třeba vyzdvihnout iniciační podněty Jaroslava Durycha (jeho četné historicko-politické eseje a polemiky a konečně jeho cestopisy a prózy) a Josefa Floriana a jeho staroříšské nakladatelství.

Objevování a znovuožívování barokní tradice v sobě od počátku obsahovalo jakýsi „rehabilitačně a konfesijně apologetický rozměr“ (Med 2010: 134). Z hlediska významu rekatolizace apologetika interpretuje pobělohorské procesy nikoliv jako násilné „vnucení“ katolické víry (byť se nepopírá, že byla prosazována i krutými nástroji), nýbrž jako návrat k „národní víře“. Význam katolické reformace vnímá kladně, jako akt „záchrany“. Tento apologetický vztah katolíků k barokní tradici se v literárním provozu 30. let však neseťkával s nadšeným přitakáním: levice se v tomto smyslu k barokní tradici staví zcela odmítavě (Bedřich Václavek, Zdeněk Nejedlý, Julius Fučík ad.), v kruzích liberálních a evangelických vzbuzuje spíše zdrženlivý odstup (Emanuel Rádl, Jan B. Čapek ad.). K apologetice komplementárně přistupuje i protest proti dosavadní oficiální kulturně-historické (osvícensky negativní) interpretaci baroka.

Nikoliv náhodou se tedy právě reflexe barokní kultury a její recepce stávají jedním ze zásadních témat Skoumalových úvodníků ve Vyšehradu:

Ale jak jsme dosud daleko od klidného, nezaujatého, osvíceného pohledu na dějiny. Jak daleko jsme po všem dosavadním studiu baroka od jeho objektivního posuzování, prostého vší sektářské, úzkoprsé, vulgární zbedněnosti. Byl jsem za války svědkem toho, jak v diskusi univerzitní docent potíral Bridela Koniášem. Tyto dni jsem četl v Kostnických jiskrách řízný odsudek baroka – jako by neexistovalo vedle katolického baroka také baroko protestantské. A jak je to dávno, co jsem slyšel univerzitního profesora, jak zatracoval studijní zájem o baroko, protože mu zavání fašismem (AS 1946c: 12).

⁴³ Ožívování odkazu baroka a jeho částečná rehabilitace v oblasti výtvarného umění a hudby se počíná už od začátku 20. století.

Incipitem jednoho ze Skoumalových editorialů: Stojíme na prahu nového baroka..., je předeslána často proklamovaná analogičnost baroka s dobou současnou. Promítání ducha baroka do současnosti a naopak vychází z pocitu jakéhosi stavu „na přechodu“, kdy jedna epocha vzala za své a stávající situace je pocíťována jako nestálé provisorium:

Tato vratkost, toto kolísání „na pomezí dvou světů, z nichž jeden je mrtev a druhý nemá dost síly, aby se zrodil“ (jako to vyjádřil v minulém století anglický básník Matthew Arnold), je situace typicky barokní. Barokní je zejména ve svém vystupňování protikladů, ve své pojmové antitetičnosti, ve své existenciální antinomii [...] Baroko je mi stav ducha (AS 1946f: 24).

Tato analogie se opírá o vlivnou představu, u nás rozvíjenou zvláště od poloviny 30. let, v níž je baroko chápáno jako nadčasový, permanentně oživovaný estetický princip, jako cyklicky se navracující fenomén ducha.⁴⁴ V této souvislosti stojí za připomenutí, že takové pojetí neustále zpřítomňovaného, ba ještě žitého „ducha baroka“ představuje už v roce 1935 F. X. Šalda (a po něm jinde Václav Černý ad.) v rozsáhlé eseji „O literárním baroku cizích i domácím“: „Barok je mně první věk moderní, lépe počátek moderního věku, v němž ještě žijeme“ (Šalda 1935/1987: 285). Podobně, pravděpodobně inspirován Šaldovou koncepcí baroka, Skoumal píše: „Ze všech spenglerovských barokních stříd je naše doba nejbaroknější“ (AS 1946c: 12).

Rehabilitace baroka přitom nemá jen ideový charakter, ale je plně svázána i s přijetím a invenčním rozvíjením jeho estetických norem; v soudobém kontextu se jako nejvlastnější stylové vyjádření oněch norem jeví expresionismus. Barokně-expresionistická poetika se mimo jiné stala také jedním z podnětů k negativnímu vymezení většiny intelektuálů vůči Schulzovu románu *Kámen a bolest* či Slavíkovu *Snímání*. Tato diskuse a kauzy obdobného charakteru manifestují onen důraz na svobodu uměleckého projevu, jež Skoumal přenáší jako další časté téma i do vyšehradských editorialů.

Sevřený celek pak tvoří četné nekrology, v nichž Skoumal nejenže připomíná významné intelektuály, jako například Viktora Dyka, Josefa Floriana, Vojtěcha Jiráta, Karla Schulze, Alfreda Fuchse, G. K. Chestertona, přínos a kulturní význam jejich umělecké činnosti, ale vyzývá také k soustavné a citlivé péči o jejich odkaz. S nimi souvisejí také připomínky rozličných jubileí, jež se ovšem autor nezdráhá využít i k ostré kritice či vyjádření distance.

⁴⁴ Srov. koncepcie dějin umění Oswalda Spenglera, Heinricha Wölfflina, Gustava R. Hockeho, Maxe Dvořáka ad.

Editorialem Jedno jubileum... Skoumal například přispěl k polemice o aktuálnost, respektive význam díla Šrámkova. Na tomto místě se neubráníme delší citaci:

Není zvykem promlouvat při životním výročí umělce jinak než uctivě. Ale také uctivost k jubilentovi má své meze. Budiž nám dovoleno porušit harmonii chvalo zpěvů, které se tyto dni rozléhaly nad Fráňou Šrámkem. [...] Jak je to všechno vyčpělé, jak je to vzdálené našemu vnímání. Co vlastně zbývá z Šrámkova díla? Snad hrstka veršů ze Splavu, snad jedna z jeho her. Ale zkuste číst jeho prózu. Pomáda, blátivá, mazlavá pomáda, nimravost citů, ordinérnost myšlení, permanentní tlachavost, postpubertální vytřeštěnost. Koho to ještě může okouzlovat, celá ta pseudoimpresionistická sentimentalita, celý ten pseudochlapský cynismus, celé to pseudolyrické blábolení. A jaký magnus corruptor české prózy vězí v Šrámkovi, jaký svědce českých prozaiků. Jak neblaze zasáhl svou „dermatologií“ (mluveno po šaldovsku)⁴⁵ do stylu české prózy. [...] Jestliže při Olbrachtově výročí stála česká kultura v pozoru, jsme při Šrámkově výročí svědky ještě něco úžasnějšího. Jsme svědky toho, jak česká kultura dělá do kalhot (AS 1947a: 59).

Je patrné, že tu nejde jen o Šrámkovu antináboženskost, ale i odmítnutí uměleckých kvalit Šrámkova díla. Připomeňme ale, že takový postoj nezastával Skoumal sám – okruh kritiků zvláště okolo Vyšehradu a Tvaru vnímá Šrámkův odkaz jako jakousi infekční chorobu, jež nakazila české spisovatele: „A co zůstane u Šrámkovi asi bez rozhršení, je dědictví po něm, jež zatěžkalo řadu nástupců. A škoda zde způsobená nebude dlouho napravena“ (Fučík 1929/1998: 131).

Mezi Skoumalovými vyšehradskými úvodníky stojí za pozornost i ty, které se vztahují k samotnému provozu redakce a čtenářským ohlasům. Skoumal tu totiž často reflektuje stav českých kulturních časopisů – jejich trestuhodné ekonomické podmínky a nedostatek odběratelů: „Kulturní časopis se stává pro některé vrstvy věci luxusní, taková je neradostná skutečnost počínajícího roku 1946, neradostná jak pro ty vrstvy, tak pro vydavatele“ (AS 1946a: 15).⁴⁶

Reflexe poválečných poměrů a jejich kulturního a politického kontextu s sebou nutně přináší i obecnější otázky po významu svobody – té individuální, umělecké, konfesijní. Stěžejním tématem je problém vztahu katolictví, respektive křesťanství k novému sociálnímu

⁴⁵ Srov. Šalda 1928/1961: 136.

⁴⁶V této souvislosti je pozoruhodná paralela se situací, v níž se kulturní periodika nacházejí dnes – po 65 letech.

řádu a na druhé straně politická netečnost vůči konfesijním otázkám. Skoumalova společenská kritika ovšem nemíří jen vně, autor neváhá zamířit i do vlastních řad: reflektuje vnitřní dění církve u nás i ve světě, problematiku vyučování náboženství ve školství, kněžství jako profese, kritizuje nadbytek byrokracie v církvi, která zabraňuje apoštolské činnosti, tříbí katolickou nauku a uvažuje nad způsoby sblížení církve katolické s protestantskými a ne/možností náboženské diskuse. Skoumalova kritická vystoupení proti některým praktikám církve, publikovaná už od 20. let a pokračující v umírněnějším duchu ve Vyšehradu, se nikdy nesetkávala s nadšeným přijetím, spíše sklízela kritiku ze všech stran.

Podobně se vzdaloval přesvědčení vyšehradského redakčního kruhu těmi úvodníky, v nichž vyjadřoval postoje, jež se přibližovaly politické levici. Odtud se také pravděpodobně rodí i výroky o tom, že Skoumal „čenicnal jako fretka mezi pravicí a levicí“ (Černý 1994: 309) a že „mezi [námi] pravičáky byl to snad jediný člověk spíše levicového smýšlení“ (Jehlička 2010: 252). Skoumal se zde prezentuje jako katolík neustále připomínající a zdůrazňující především sociální rozměr víry. Slyšíme od něj slova o nemravnosti „buržoů“ a „kořistníků“, o „času komturů, kanálií a byrokratické zkurvenosti“, výsměch měšťanské společnosti a pobídka k zaujetí důsledně protiměšťáckého postoje. Autor tu také řeší otázku postoje křesťana k novému sociálnímu řádu, přičemž – a to je v tomto ohledu podstatné – nevznáší námitky proti „bezvěrcům“ či protestantům, jak bychom mohli očekávat, ale proti „špatným katolíkům“:

Věřící křesťan zajisté ví, k čemu ho jeho náboženství zavazuje vzhledem ke společnosti. Neudržitelný sociální stav křesťanského světa je zajisté obžalobou křesťanů, nikoliv křesťanství. Tento dvojí locus communis nelze však opakovat stále až do omrzení. Nestačí říkat: naše náboženství je náboženství spravedlnosti, rovnosti a lásky. [...] Křesťan je odpovědný za to, co vyznává, za to, co svým životem vyznává: „Bud' bude křesťan naprosto věrný požadavkům své víry, a protože běží o život ve společnosti, bude v prvé řadě věrný požadavkům sociálním, které z ní vyplývají, anebo ponese břímě této nevěry.“ (Daniel-Rops) Ale jako nestačí k nápravě světa samolibá a samospravedlivá povýšenost některých křesťanů, opatrujících lakotně a bez užitku své depositum fidei jako bezpečně zakopanou a proti vloupání pojištěnou hřivnu, tak neužitečná, jalová, pohodlná i pohoršlivá je ona cituplná blahojímavost, s jakou se u některých křesťanů setkáváme, kdykoliv hovoří o stanovisku církve k sociálním změnám (AS 1946d: 10).

Není pochyb o tom, že Skoumalova rétorika je mnohdy dosti neobratná, nelze z ní však v žádném případě dovozovat autorovy marxistické či komunistické premisy. I v kontextu kulturně-politickém Skoumal naopak akcentuje individuální svobodu: „Dbejme toho, aby demokracie při svém utilitářsky kolektivistickém zaměření neztratila mravní základ personalistický“ (AS 1946e: 13). Zdůraznění sociálního rozměru má v tomto případě možná blíže k bloyovské opozici „měšťák/chudý“.⁴⁷

Časopis Vyšehrad těmito výstupy Skoumal nicméně často stavěl do nepříjemných situací – když nerespektoval názory redakčního kruhu, nepopřával dostatek prostoru ostatním přispěvatelům a čtenářský okruh uváděl do rozpaků tím, že šéfredaktorův názor se neshoduje s názory redakce. Jako by se tu Skoumal – často bohužel jen vnějškově – zhlédl ve svém oblíbenci Karlu Krausovi a pokoušel se učinit z Vyšehradu jakousi vlastní *Fackel*. Spory se nicméně nestačily nevratně vyhrotit: v roce 1947 opustil Skoumal redakci Vyšehradu v relativním smíru.

3.4 Poúnorové články v Lidových novinách

Poúnorové události již Aloys Skoumal sledoval jako zaměstnanec ministerstva informací a kulturní přidělenec Československého vyslanectví z Londýna, kde setrval až do roku 1950. Ani v zahraničí nicméně nepřestal sledovat produkci Vyšehradu a samozřejmě ani události v Československu.

Proměna společenského systému po roce 1948 se pochopitelně promítla i do kulturní sféry. Většina literárních časopisů byla zrušena či prošla zásadními změnami. Proměnily se i Lidové noviny: Ferdinand Peroutka byl 24. února 1948 sesazen a šéfredaktorem listu se stal Jan Drda, jenž Lidové noviny ideově nadobro odstříhl od jejich prvorepublikového ducha a za jehož vedení se list měl přizpůsobit požadavkům nového režimu.⁴⁸ Vedoucím kulturní rubriky se stal Erik A. Saudek, jehož překladům *Hamleta a Zkrocení zlé ženy*⁴⁹ Skoumal propůjčil za války své překladatelské jméno.⁵⁰ Saudek Skoumala, pobývajícího v Anglii, vzápětí vyzval, aby i on přispěl do kulturní rubriky svými texty.

⁴⁷ Srov. Bednářová 2006.

⁴⁸ Jan Drda daným požadavkům sice víceméně vyhověl, ale přivedl Lidové noviny do ekonomické ztráty a list v roce 1952 zanikl.

⁴⁹ Srov. AS 1945a: 66.

⁵⁰ Soubor Saudkových básnických překladů *Labuť a růže* Skoumal připravil k vydání a opatřil jej rozsáhlým doslovem s názvem *Vzpomínka na přítele* (Praha: Československý spisovatel 1966).

Ze Skoumalových příspěvků otištěných v Lidových novinách je nutné věnovat pozornost především textům Vzpomínka na G. Bernanose, Křesťané a válka a O jedné ilusi, neboť právě ty měly pro Skoumalovu kariéru dalekosáhlé neblahé následky.

Autor v nich rozvíjí tři spolu související neuralgická témata, k nimž se neustále vrací. V článku Vzpomínka na G. Bernanose již poněkolikáté označil Georgese Bernanose za onoho „špatného katolíka“, „nejapnou karikaturu Léona Bloye“ a „komedianta“, jenž podle něj vyzývá spíše než ke „křesťanské svobodě“ a „náboženství pokory a lásky“ k jakémusi „bohémského ideálu, o němž neví[m], má[m]-li užít termínu anarchistický titanismus nebo satanismus“ (AS 1948a: 6). Georges Bernanos je pro Skoumala přitom ztělesněním jakési nesouměřitelnosti umělce a myslitele, „hlubok[ého] rozpor[u] mezi hodnotou uměleckého díla a nečistotou mimouměleckého projevu“ (AS 1948a: 6). Podobnými výpady opětovně rozhořčil katolické intelektuály, pro něž byl Bernanos obdivovaným vzorem; již dříve projevovanou animozitu pak takto přiřivil zvláště u bývalých kolegů z Vyšehradu.

Ve statí Křesťané a válka se Skoumal zase vrací ke kritice církve (či šířeji obce věřících), již odsuzuje za to, že namísto toho, aby zaujala rezolutně odmítavý postoj k válce, „oddáv[á] se fatalismu“ (AS 1948b: 5):

Co však činí církev? Měly by křičet, zapřísahat. A zatím se pastýři stád, čekajících na vysvobozující slovo, halí v blahojímavém mlčení. Sejdou-li se, radí se dlouze a pečlivě o tak zvané spravedlivé válce, o morální přípustnosti války proti nevěřícím, o otázce menšího zla, které za okolností kasuisticky přesně doložených ospravedlňuje válku, krátce jako Petr tu noc před Velkým pátkem třikrát denně zapírají Krista (AS 1948b: 5).

I v článku O jedné ilusi opakuje vlastně týž postoj jako už mnohokrát předtím: anglofilství je u nás podle Skoumala svázáno s obskurně romantickou představou, neboť je založeno na iluzi o pravé povaze anglických konstitučních svobod, o něž se usilovalo. Přesvědčení o „nadřaděnosti anglické kultury“ má dle autora ryze iluzivní podstatu a příčinou tohoto stavu je „naše anglistika“ a „její akademičtí pěstitelé“, kteří namísto „objektivního poznání“ pěstují pouze „sentimentální zálibu“ (AS 1949: 5), jež pozbývá jakékoliv míry kritičnosti vůči zkoumanému předmětu:

Studie o anglických tématech trpívají nadto vypůjčenou esejistickou formou, která ke krasoduché, elegantní předloze neorganicky přidává nové prvky sdílnosti zpola

kazatelské, zpola sousedské. Tyto causerie problematické ceny⁵¹ nemohou arci nahradit kritické rozboru. [...] místo monografického zpracování [pěstuje se] jakási sumární představa o výbornosti všeho šmahem (AS 1949: 5).

Ve Skoumalových charakteristikách původní práce českých anglistů, ne prostých ironie, osobních antipatií a emotivních soudů, se někteří postizení (Bohdan Chudoba, Otakar Vočadlo aj.) nemohli nepoznat. Ani toto téma není ve Skoumalově publicistice ničím novým – zarputilý odpor proti „šmahem“ projevovanému, nekriticky nadšenému obdivu vůči všemu anglickému je plně vyjádřen například v Dopisu anglickému literárnímu kritikovi Johnu Middletonu Murrymu v Kritickém měsíčníku i v textech, jež mají primárně „pouze“ literárněkritické, nikoliv společenskokritické ambice. Připomeňme kupříkladu text z roku 1935 nazvaný Naše essaye o Anglii, v němž se Skoumal pouští do *Londýnských essayů* Miloše Stádníka⁵² (1935) a jejich autora usvědčuje z „nesprávného vidění, nepřesného podání a konfusních soudů“ a pomýleně „nadšených a nadsazených panegyrik na skutečné i zdánlivé anglické resp. londýnské skutečnosti“ (AS 1935: 3). Neopomene se tu také – třebaže i pochvalně – zmínit o *Anglických listech* Karla Čapka (1924), který je dle Skoumala na rozdíl od Stádníka a dalších esejistů alespoň „zároveň naivní i přechytrělý, rozkochaný i rouhačský, hluboký i banální, skvělý i trapný“, u něhož „arci úžas, kritika a pedantství neustále splývají“ (AS 1935: 3). A text uzavírá shrnutím: „V tom je, zdá se mi, všecka bída našich essayistů, že chtějí být v Anglii za každou cenu ‚krávou nebo dítětem‘ (citát z Anglických listů). Kéž by raději zůstali dospělými lidmi!“ (AS 1935: 3).⁵³ Na pozadí Skoumalova celoživotního zájmu o angloamerickou literaturu a soustavného převádění anglicky psaných textů je takováto kritika anglofilství pozoruhodným projevem *hassliebe*.

Tímto vystoupením proti sobě Skoumal definitivně popudil české anglisty. Mnozí z nich se vůči němu napříště začali stavět obezřele či s ním vůbec přerušili do té doby spíše přátelské styky. Autor v textu dále konstatuje: „Vlastním tvůrcem tohoto romantického anglofilství u nás byl romantický realista Masaryk“ (AS 1949: 5). Skoumal tu sice názorově nijak nevybočuje z toho, co už psal od 20. let, články to nejsou o nic provokativnější než ty předchozí, ale publikování takových kritických postojů v kontextu bezprostředně po

⁵¹ Zde pravděpodobně poznámka směřuje na Karla Čapka.

⁵² Miloš Stádník (1907–1977), národohospodář, statistik a překladatel.

⁵³ Vlastní – kritické – dojmy z pobytu v Londýně shrnul Skoumal v cyklu aforismů *Listy z mého anglického deníku*, jenž vznikl v letech 1947–50 a byl otištěn v časopisu Světová literatura (Světová literatura 1, 1956, č. 3, s. 209–212).

únorových událostech nelze hodnotit jinak než jako osobní lapsus a autorovu povážlivou neprozíravost.

Lze tu ovšem najít dvě „polehčující okolnosti“: Skoumal zdá se jednak vyšel vstříc výzvě svého blízkého přítele Erika A. Saudka: „Vidíš někdy Lidové noviny? Nepřerušíš se mnou styky pro habituelní blbost kulturní rubriky? Mohla by být lepší, kdyby tam psal Skoumal“ (Blümlová 2005/2010: 214), jednak vzhledem ke svému londýnskému pobytu nemusel být o soudobém dění v Československu dopodrobna informován (toto exkulpující vysvětlení celé této „antiiluzivní kauzy“ /Blümlová 2005/2010: 218/ kupříkladu nabízí ve své monografii Dagmar Blümlová).

Lze namítnout, že tyto veřejně projevované postoje ukazují na autorovu názorovou konzistenci a svobodomyšlnost. Tak či onak, kritizovat církev, náboženskou obec, Masaryka, Čapka, britský imperialismus apod. znamená po roce 1948 – i když samozřejmě nikoli Skoumalovou vinou – něco docela jiného než za první republiky.

Série těchto článků v Lidových novinách tvoří jakýsi předěl ve Skoumalově dosavadní esejistice i publicistice: autor se jimi *de facto* vyčlenil jak z neoficiálního, tak z oficiálního kulturního provozu. Po návratu do Československa v roce 1950 obrátil dočasně svou pozornost k divadelní kritice. V časopisech nadále publikoval už jen sporadicky; k literatuře se pak povětšinou vyjadřoval už jen v předmluvách a doslovecích doprovázejících jeho překlady.

3.5 Divadelní kritika

Divadlo a problematika divadelnictví vůbec přitahovaly Skoumalův zájem ve dvou rovinách: překladatelské a recenzentské či kritické. První překlady – výlučně angloamerických dramát – vznikají již v období první republiky a prvních poválečných letech: za všechny uveďme hru *Majorka Barbora* G. B. Shawa (přel. 1929) či drama J. M. Synge *Deirdre, královna žalu* (přel. 1939) aj. Intenzivněji se překládání věnuje v 50. a 60. letech: *Mnoho povyku pro nic* (přel. 1956) a *Troilus a Kressida* (přel. 1965) W. Shakespeara, *Zkouška ohněm* A. Millera (přel. 1962) aj. Překlady vznikaly buď na objednávku, nebo z vlastní iniciativy: v druhém případě lze ve výběru překládaných autorů velice jasně rozeznat Skoumalův konzistentní vkus.

Zaměříme se nicméně na Skoumalovy divadelní kritiky a recenze, jimiž příležitostně přispíval do časopisů a novin ve 30. letech a zvláště pak v době poválečné. Z řady

publikovaných statí nejvýrazněji vystupuje série kriticky laděných textů otištěných v letech 1955–57 v časopise *Divadlo*.⁵⁴

Divadlo mělo nahradit několik divadelních časopisů zastavených v letech 1948–49. Po počátečních nevýrazných a poúnorové společenské atmosféře poplatných ročníků se v polovině 50. let profil a obsah měsíčníku mění. Snad i díky jistému politickému uvolnění ve druhé polovině 50. let ustupuje postupně se proměňující redakce (od poloviny 50. let pod vedením Vojtěcha Cacha, v roce 1961 jej vystřídal Jaroslav Vostrý) od politicky diktovaných témat a začíná se více soustřeďovat na divadlo a drama – publikuje práce teoretické, kritické i historické, již oprostěné od dobového společenského kontextu. Právě v období ohraničeném léty 1955–57 tady měl Skoumal příležitost uveřejňovat své texty a podávat v nich svědectví o stavu českého divadelnictví, reflektovat, co se na divadelní scéně urodilo, i promýšlet aktuální otázky s divadlem spojené. Po roce 1957 zde Skoumalovy příspěvky ustávají – Skoumal odchází v roce 1958 do invalidního důchodu a těžiště svého zájmu přesouvá ke společensky a politicky „přípustnému“ žánru překladatelství.

Tyto texty si zaslouží pozornost hned z několika důvodů. Jitka Rauchová ve statí „Aloys Skoumal a divadlo“ píše: „Skoumal patřil ve své době k recenzentům, kteří neváhali za představením vyjet. Přinášel tudíž cenné postřehy i z oblastních divadel, nezatížené lokálním patriotismem a pocitem regionální odstrčenosti“ (Rauchová 2004: 113). Referencemi o činnosti regionálních divadel Skoumal rozšiřoval záběr časopisu *Divadlo*, jinak úzce soustředěného na pražskou divadelní scénu.

Neméně podnětná je též metoda, již v textech pěstuje – s až pedantským úsilím o přesnost a vyčerpávající filologický a kulturněhistorický náhled věnuje pozornost dramatické předloze, případně jejímu překladu, okolnostem vzniku i historické recepci textu a jeho inscenací. Na pozadí vztahu předloha-dramatizace si všímá zacházení s jazykem, věrnosti předloze či míry interpretačních posunů ze strany režiséra a dramaturga. Zajímá ho, jakým způsobem bylo do původního textu zasahováno a zda jsou to intervence adekvátní formě i obsahu hry. Posuzuje „živost“ postav, způsob ztvárnění rolí a věrojatnost hereckých výkonů. Zvažuje možnosti původního textu a odůvodňuje soulad/nesoulad uměleckého záměru a jeho provedení. Zachycuje celkový účinek inscenace na diváka v konfrontaci s jeho pravděpodobným očekáváním. Neboli, postupuje systematicky a pojednává postupně všechny složky divadla jako takového – od „marginálií“ a detailů, jako jsou kostýmy, až po analýzu

⁵⁴ Měsíčník *Divadlo* vycházel v letech 1949–70.

výsledné organizace, úroveň předvedení hry na jevišti a toho, co vzniká v kontaktu mezi herci a divákem. Teprve v syntéze všech zmíněných složek lze podle něj hledat celkový smysl.

Jeho kritickou metodu názorně přiblíží citace z kritické stati Hamlet v Českých Budějovicích:

Jaká úleva a osvěžení pro každého, kdo studuje Shakespeara, když vystřídá intuitivní libovůli shakespearových essayistů (třeba z novějších Rollanda, Eliota, Murryho) blahodárnou vědeckou skepsí takového Bradleje, který se klidně přiznává, že mnohým Hamletovým slovům i činům nerozumí. Nesporně spolehlivějším východiskem k výkladu Hamleta je trpělivá metoda literárně-historická, která se opírá o textovou kritiku, srovnávání variant, rozbor pramenů a předloh, odkrývání různých látkových vrstev, sledování posunu v motivaci děje. Co všechno taková drobná, někdy až pedantská filologická robota vynesla na světlo! (AS 1955: 216).

Těmito slovy jako by Skoumal charakterizoval vlastní kritický styl – minuciózní, precizní práce s prameny a jejich následná konfrontace doplněná o textovou a interpretační analýzu na pozadí širokých literárněhistorických souvislostí teprve vytváří půdu pro konečnou formulaci kritického soudu. Připomeňme, že to je postup povýtce strukturalistický.

Mezi nejzávažnější texty z okruhu Skoumalovy divadelní esejistiky patří nepochybně stať Nezvalovo dramatické podobenství, publikovaná v Divadle roku 1957. Skoumal přináší pronikavou analýzu Nezvalovy hry *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou*. Základním klíčem k jejímu hodnocení se stává otázka, zda Nezvalův text, potažmo jeho inscenace unesou původní ambici „velkého“ dramatu založeném na několikerém podobenství, na antikizující dichotomii *hybris* a *nemesis*. Zda text obstojí coby hra rozměrů řecké tragédie. Ze Skoumalova hodnocení je patrné, že mu nejde jen o to, *jak je věc udělána*, ale také, a možná mnohem naléhavěji, o její celkový smysl, zda směřuje k něčemu obecnějšímu, s čím by se on – katolík – mohl ztotožnit. Skoumal soudí, že Nezval „zůstal v této hře [...] v zajetí surrealismu s celým jeho vnitřním klimatem „mimo dobro a zlo““ (AS 1956: 382). Skoumalovi je tento svéprávný, amorální svět, jenž je světem „cocteauovských mytů“, kde není „nic reálného, nic trvalého“ (AS 1956: 382), naprosto cizí.

Kromě těchto podnětných analýz stojí Skoumalovy texty – zvláště ty otištěné v časopise Divadlo – za pozornost ještě z jednoho důvodu. Názorně ukazují, jakým způsobem je možno v dusné atmosféře 50. let publikovat, neboli: jak publikovat a zároveň se nezpronevřit svému přesvědčení. Ilustrativním dokladem nám může být Skoumalovo

lakonické zhodnocení Nezvalovy hry v závěru studie: „přece jen mám dojem, že v Nezvalově hře je – abych tak řekl – des Guten zuviel“ (AS 1956: 383).

3.6 Texty o anglicky psané literatuře

S vlastní Skoumalovou překladatelskou aktivitou úzce souvisejí jeho stati o angloamerickém písemnictví.⁵⁵ Jde vesměs o texty literárněhistorického rázu; o jejich zaměření vypovídá dostatečně výmluvně Skoumalova bibliografie. Namísto soupisu autorů a děl, jež Skoumal reflektuje (a jež se z větší části překrývá s jeho překlady), se proto pokusíme spíše postihnout, jaký význam měly tyto literárněhistorické studie v době svého vzniku a jestli se v nich – i přes ono literárněhistorické zaměření – projevují některé tendence příznačné pro Skoumalův kritický styl.

Skoumal nejenže uvedl do českého povědomí autory do té doby neznámé nebo nově objasňoval poetiku dobře známých a zavedených literátů, ale rovněž se snažil systematicky zprostředkovávat historii anglicky psané literatury z obecnějšího hlediska. Svými texty o anglické a irské literatuře přispíval pravidelně zvláště ve 20. a 30. letech například do *Kmene*,⁵⁶ *Hosta*⁵⁷ či *Časopisu pro moderní filologii*.⁵⁸ Tak vznikla řada přehledových článků seznamující odbornou veřejnost takřka vyčerpávajícím způsobem se stěžejními osobnostmi a díly moderní angloamerické literatury. Za připomínku stojí i autorovy občasná exkursy do starší anglické literatury, zejména do středověké lyriky, filosofie a teologie.⁵⁹

Z dnešního hlediska, kdy se nám nabízí hned několik literárněhistorických příruček o anglické či americké literatuře, by bylo lze Skoumalovy stati zvláště o angloamerické literatuře lhostejně přejít s poukazem na jejich zastaralost či dokonce bezvýznamnost. Je však zapotřebí mít na paměti, že v období první republiky žádná výběrová ani systematická příručka neexistovala a že první souborné dílo tohoto typu, *Dějiny anglické literatury 20. století*, vyšlo až v roce 1947, tedy dlouhá léta poté, co Skoumal se svým informativním psaním o angloamerické literatuře začal. Skoumalovy eseje měly tudíž ve své době význam bez nadsázky průkopnický: co do informační hodnoty a dopadu na soudobý literární kontext je lze postavit na roveň pracím „akademických“ anglistů, jako jsou František Chudoba, Vilém

⁵⁵ Kromě angloamerických autorů věnoval Skoumal pozornost také německy psané literatuře, zvláště Karlu Krausovi či J. W. Goethovi.

⁵⁶ *Časopis pro moderní literaturu*, později *Měsíčník pro moderní kulturu*, vycházel v letech 1926–29.

⁵⁷ *Měsíčník Literární skupiny*, později *Měsíčník pro moderní kulturu*, vycházel v letech 1921–29.

⁵⁸ *Časopis pro moderní filologii a literaturu*, později *Časopis pro moderní filologii*, vycházel v letech 1911–42.

⁵⁹ Např. texty Richard Rolle v Čechách (AS 1932), *Katolická Anglie* (AS 1926d) ad.

Mathesius ad. Nelze přitom opomenout, že hodnota Skoumalových textů není „pouze“ informativní, ale spočívá stejnou měrou také v erudovaném a kritickém osobním vkladu autora a vysoké stylistické úrovni.

Svůj význam mají i četné doslovy či předmluvy, jimiž Skoumal doplňoval vlastní i cizí překlady. Ve srovnání s jeho časopisecky publikovanými texty je sice tato část autorova díla méně rozsáhlá a vyznačuje se skromnějšími ambicemi; za pozornost však stojí už proto, že Skoumal po svém odchodu do invalidního důchodu v roce 1958 přestal – až na články týkající se překladu – do časopisů a novin přispívat a k literárním problémům se převážně vyjadřoval právě v předmluvách a doslovecích.

Jak již bylo řečeno, Skoumal se zaobíral angloamerickou literaturou v mimořádné šíři; nejvýrazněji ovšem poznamenali jeho kritické i překladatelské dílo velikáni angloirské literatury: básník W. B. Yeats a dramatik J. M. Synge, s nimiž se Skoumal seznámil prostřednictvím Dobrého díla Josefa Floriana, a prozaici Jonathan Swift, Laurence Sterne a James Joyce. Pokusme se nyní Skoumalův intenzivní zájem o jejich dílo prozkoumat podrobněji.

Irská kultura i literatura učarovaly Skoumalovi už v počátcích jeho kariéry a tato fascinace jej vlastně nikdy neopustila, jak je patrné z množství studií, esejí, ba i cestopisných či beletrizujících črt – za všechny uveďme obsáhlé články Cesta do Irska z roku 1928 a O irských dějinách a irské literatuře z roku 1965, v nichž autor jednak zprostředkovává vlastní vzpomínky a dojmy (balancující na hranici mezi okouzlením a znechucením) z návštěv Irska,⁶⁰ podává zevrubný přehled o historii Irska a pokouší se proniknout k naturelu irských, respektive angloirských literátů.

Moderní irská literatura je Skoumalovi blízká i pro svůj historicko-politický rozměr, odrážející tragičnost irských dějin. Skoumalovo psaní odhaluje autorovy značné sympatie k Irsku a naopak výhrady k anglické politice vůči Irsku – odtud ostatně zřejmě pramení Skoumalova místa až zuřivá antipatie vůči přepjatému anglofilství. (Lze rovněž spekulovat, že Skoumal vnímá irské úsilí o národní a kulturní svébytnost prismatem vlastního národa, že si do jisté míry ztotožňuje Irsko s českými zeměmi. Pro takové spekulace dává Skoumalovo psaní o irské literatuře nemálo podnětů; explicitně však autor takovou paralelu nikde nenabízí.)

Irská literatura pro Skoumala tedy není jakýmsi vytrženým estetickým konceptem, nýbrž je úzce svázána s národní tradicí, „národností“, jež se zvláště v případě Irska co do

⁶⁰ Aloys Skoumal navštívil Irsko celkem třikrát: v roce 1926 v rámci studijního programu pražské anglistiky, v roce 1947 už jako kulturní atašé v Anglii a v roce 1969 se zúčastnil joyceovské konference v Dublinu.

vymezení navíc značně problematizuje. Ať už jmenování autoři ale onu národní tradici velebí, nebo zatracují (srovnejme kupříkladu Yeatse a Joyce, kteří oba – každý po svém – spojili keltskou mytologii s vlastní mytizovanou verzí Irska), ať jsou to autoři oslavovaní za vyzdvihování Irska či obviňovaní z jeho hanobení, vztah k rodné zemi je pro ně vždy určující perspektivou.

Vedle politicko-historické a národnostní perspektivy jsou ovšem zmínění autoři Skoumalovi blízcí i jaksi osobně, svým autorským nasazením, naturelem, nonkonformním viděním světa: zejména s autorskou triádou Swift–Sterne–Joyce sdílí Skoumal nedůvěru vůči uznávaným společenským hierarchiím, „neúnavnou, do neurvalosti zabíhající skepsi“ (AS 1965c: 221) i výbojný kriticismus.

Poslední z oné triády provázel Skoumala po celou jeho kariéru.⁶¹ O Joyceovo dílo projevoval Skoumal živý zájem už ve svých čtyřiaadvaceti letech, tj. v roce 1928, kdy v článku První kniha pros od Jamesa Joyce na adresu povídky Trapný případ (A Painful Case) ze sbírky *Dubliňané* mimo jiné konstatoval, že „tragedie začíná okamžikem, kdy si to lidé uvědomí. Ten fakt je v této krátké prose tak umělecky zmocněn a podán s tak chmurnou vážností a krásou, že se nenajde podobného případu v celé anglicky psané literatuře“ (AS 1928c: 35). Svě esejistické dílo pak – symbolicky – uzavírá v roce 1976 doslovem k vlastnímu převodu Joyceova *Odyssea*, převodu, který je dodnes považován za jeho překladatelské *opus magnum*. Příznačně se zde vrací k počátkům svého okouzlení Joyceovým dílem: „První podnět [k pozdějšímu překladu *Odyssea*] mi dal studijní zájezd do Irska v r. 1926. Po návratu jsem si v cizojazyčném knihkupectví pana Pommereta ve Veleslavínově ulici koupil výtisk 8. pařížského vydání *Odyssea*“ (AS 1976: 530). Poté explicitně ukazuje, v jakém kontextu Joyceovo dílo vnímal: „Teprve po průpravných pracích na překladech Swifta, Sterna, Carrolla a irských povídek jsem přikročil k soustavnému studiu joyceovské literatury v našich i v cizích knihovnách“ (AS 1976: 530). Joyceovo nevyčerpatelně rozmanité dílo fascinovalo Skoumala z mnoha důvodů; jejich úplný výčet by ovšem přesahoval rámec této práce, omezme se tedy jen na poukaz na Joyceovo zvláštní katolictví, které velice neortodoxnímu katolíku Skoumalovi nepochybně konvenovalo:

Irští znalci podivně zkomoleného, zatuchlého, duchovně ochrnutého maloměstského křesťanství, v němž Joyce v Dublině vyrůstal a proti němuž se mladicky bouřil,

⁶¹ James Joyce přijal při biřmování jméno svatého Aloysia z Gonzagy (James Augustin Aloysius Joyce) a právě tím se Aloys Skoumal inspiroval, když od roku 1927 začal užívat místo podoby Alois přepis Aloys Skoumal.

zdůrazňují, že přes všechnu dublinsky farskou, vulgární podobu nepřestala mu být církev právoplatnou dědičkou dvaceti století autority a zbožné úcty, z jejichž intelektuálních hranic se nikdy zcela nevymanil. Jeho zaujetí pro symboly, cykly a korespondence nemá nic společného s pouhým estetickým zájmem, jaký se někdy projevuje u protestantů; liturgie se svou symbolikou a doslovností mešních úkonů je mu vždy znovu obnovovanou obětí, vždy znovu proměňovaným chlebem a vínem (AS 1976: 529).

Skoumal se také nepochybně zhlédl v mravním rozhořčení a moralistní, kazatelské notě, jíž jsou prodchnuty romány a pamflety Jonathana Swifta. Skoumalovo hodnocení Swiftovy údajné misantropie jako by rovněž výstižně charakterizovalo jeho vlastní dílo:

Misanthropie je tolik co nenávisť k člověku. Je otázka, nebere-li někdy zhrzená láska na sebe zdánlivě tvářnost nenávisti. Je otázka, není-li tomu tak i u „misanropa“ Swifta. Mně se aspoň zdá, že z jiného místa Swiftova dopisu Popeovi mluví síla ducha, který se i uprostřed nejčernějšího zoufalství nevzdává, který doufá „všemu navzdory“. [...] Spíše se mi zdá, že je to [u Swifta] vzácně osvícená víra v jiného, lepšího, lidštějšího člověka budoucnosti, který vyburcován ze staleté lethargie, vyděšen nelítostně pravdivým obrazem své tuposti a zvířecosti, rozpálen hněvem i studem sám nad sebou nastoupí cestu k vnitřní svobodě a konečně se začne řídit rozumem, jehož je opravdu schopen (AS 1953: 325).

Skoumalův „swiftovský“ criticismus, sklon ironizovat a satirizovat vše, co se – a ponechme stranou, zda právem či neprávem – „obecně“ vyvyšuje (v českém kontextu od tvorby Karla Čapka po Vítězslava Nezvala či Václava Černého nebo ono „romantické anglofilství“), je ostatně dobře patrný i v jeho reflexi překladových děl, jež u nás vycházely. Jako *pars pro toto* nám poslouží recenze románu *Americká tragedie* Theodora Dreisera, autora, který byl u nás za první republiky obecně velice oceňován:⁶²

Abychom však autorovi nekřivdili, [...] předpokládejme raději, že mu šlo jen o jakousi přírodopisnou a psychologickou studii a že všechny zřetele umělecké ponechal při tom stranou. Zůstává pak tato velepopoj nudy [...] vděčným čtením pro čtenáře stejně

⁶² Srov. Čapek, Karel: Theodor Dreiser a šedesátka, in *O umění a kultuře III* (Praha: Československý spisovatel 1986), s. 269 (napsáno 1931).

houževnaté, jako je Dreiser houževnatým spisovatelem. [...] Nehledejme však nějakou kompozici tam, kde se autor spokojuje jen s vnějším chronologickým řaděním, nesnažme se též objevovat nějaké vypjaté úsilí o podání skutečnosti v celé její totalitě na primitivních popisech a analysách, v nichž nepodstatné převažuje a valí se přes stran jako šedivý proud, který jen zřídka vydává slabý stříbřitý záblesk (AS 1931a: 204).

Právě taková díla angloamerických autorů, jako byli Upton Sinclair, Sinclair Lewis či Theodore Dreiser ad., která u nás byla hojně překládána a vydávána, mají podle Skoumala jeden základní nedostatek – absenci „uměleckosti“. Skoumal sice nepopírá, že jsou jejich autoři „velcí autoři přítomnosti“, ale zpochybňuje, že „by z nepřehlédnutelné spousty jejich spisů zůstalo něco pro budoucnost“ (AS 1927b: 238). Jsou to podle Skoumala spíš „vulgarisátoři literatury, kteří mají s uměním společného jen tolik, kolik má společného s uměním reportáž“ (AS 1927b: 238).

Onu „reportážnost“ Skoumal prezentuje i jinde jako jeden z nezdravých aspektů moderního amerického románu, jako konvenci a „staré schéma“ převlečené do moderního hávu: „Pořád zůstává středem zájmu člověk ve společnosti, a jediné, na čem záleží, jsou v něm ještě pořád dokola: fakta, fakta, fakta. [...] Mám na mysli literaturu, [...] která ani neusiluje býti čistou poezií ani se nespokojuje titulem reportáže“ (AS 1927a: 156).

Obecně vzato lze konstatovat, že ať už se Skoumal ve svých textech o angloamerické literatuře zabývá jakýmkoli tématem, vždy se také *implicite* vyjadřuje k domácímu kontextu, k českému literárnímu dění: důležitou roli přitom hraje nejen způsob a úroveň pojednání, ale také vůbec sama informace o tom, *co* – který autor či které umělecké dílo – se stává objektem jeho zájmu. Výběr konkrétních děl a autorů a souvislosti, do nichž je autor staví, tak vypovídají mnohé o situaci české literatury, o jejích tehdejších mezerách a potřebách. Vždyť: „Jistě žádná literatura evropská nežila tak z cizí krve jako naše“ (Šalda 1892/1949: 139).

3.7 Kritika a teorie překladu

*Words mean more than we mean to express when we use them; so a whole book ought to mean a great deal more than the writer means. (Lewis Carroll)*⁶³

⁶³ Viz AS 1962: 550.

Texty o uměleckém překladu patří v rámci Skoumalovy esejistické tvorby k nejpodnětější. Autor v nich nabízí analýzy převodů jiných překladatelů či reflexe a komentáře vlastního postupu a v neposlední řadě se též vyslovuje k teoretickým otázkám překladu a situaci překladatelství v českém prostředí.

Skoumalův teoretický zájem o problematiku překladu potvrzuje i obsah jediného semináře, který vedl při krátkém působení (1969–70) na Fakultě sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy, totiž „Teorie a historie překladu – K dějinám českého překladu“. V 60. letech také přispíval do překladatelské cyklostylové revue Kruhu překladatelů⁶⁴ Dialog. Nejenže v roce 1957 inicioval jeho vznik, ale do roku 1960 jej též řídil a dále se soustavně až do zastavení časopisu v roce 1969 podílel na jeho přípravě i redakčně – vtiskl mu program i tvar.

V roce 1958 uspořádal Kruh překladatelů při Svazu československých spisovatelů školení překladatelů v Nové Rabyni, na němž Skoumal přednesl obsáhlý příspěvek Má překladatelská konfese. Přepis příspěvku byl pak v úplnosti otištěn v časopisu Dialog.⁶⁵ V textu lze rozeznat několik protínajících se rovin – jednak je to její „konfesijní“ rozměr, v němž se Skoumal podělil o své dosavadní zkušenosti z překladu Laurence Sterna, Lewise Carolla ad. Mnohem podstatnější ale je, že autor zde promluvil také například o překladu Dantovy *Božské komedie*, jež pořídil Otto F. Babler, a jak vzpomíná Josef Hiršal, Skoumal se tu „nemohl nezmínit o podílu, který měl na tomto překladu dosud vězněný Jan Zahradníček“ (Hiršal – Grögerová 2007: 177). Ve svém dlouhém – v prepisu třináctistránkovém – pojednání připomněl kromě Zahradníčka ale i řadu dalších, řečeno tehdejší rétorikou „nežádoucích“ osobností z katolických kruhů: Jaroslava Durycha, Karla Schulze ad. Je evidentní, že Skoumalovi nešlo v prvním plánu ani tak o sumarizaci vlastních překladatelských počinů a vědecký referát (byť obě témata zpracovává) – svědčí o tom do textu rafinovaně vpletená připomenutí mnohých katolických autorů i roztroušené ironické poznámky a výpady na adresu žurnalistického i literárního kýče komunistické provenience. Právě v této rovině předneseného textu spočívá jeho největší význam. Stojí jistě za připomenutí, že tímto textem a podobně laděnými vystoupeními na velkých akcích Syndikátu českých spisovatelů a Svazu československých nakladatelů, jichž se Skoumal zúčastnil, jen přiřivil svou „nepatřičnost“ jak ve skupině marxistických autorů, tak v okruhu katolíků.

Z vědeckého hlediska je Má překladatelská konfese úzce provázána s rozsáhlou teoreticky laděnou statí s názvem Překlad románového začátku, jež vyšla v akademickém

⁶⁴ Kruh překladatelů byl od roku 1961 překladatelskou sekcí Svazu československých spisovatelů.

⁶⁵ Viz AS 1959.

časopise Slovo a slovesnost v roce 1970. Skoumal zde zpracovává jakési předběžné poznámky k problematice začátku překladu. Přestože nese článek podtitul Ze zkušeností překladatelských, jde tu více než o praxi o cenný příspěvek k literární komparatistice. Teoretické ambice má také většina Skoumalových článků uveřejňovaných ve zmíněné revui Dialog.

Jeho práce jsou ovšem zajímavé ještě z jiného hlediska: připomeňme si skutečnost, že oproti předcházející generaci nebo přinejmenším „po r. 1945 se studium otázek překládání [rozdívá] převážně v pracích vědců, kteří sami jako překladatelé buď nepracují, anebo jen okrajově“ (Hausenblas 1983/1998: 9).⁶⁶ Skoumalovi se daří šťastně spojit přístup překladatele-praktika, vzdělaného filologa a komparatisty, přesto a právě proto, že není žádným teoretickým myslitelem. Nepropracovává ani nedomýšlí důsledně žádné koncepce a metodologické postupy, ale ví o nich, zná je a bohatě se z nich napájí. Obíráme-li se ustrojením autora z hlediska teorie a praxe překladu, vyznívá v této souvislosti příznačně charakteristika Aloyse Skoumala, již přináší Bedřich Fučík v poznámce na okraj založení časopisu Tvar:

[...] program byl prostě dán několika lidmi, kteří měli plné zuby frází řádících v té době v literatuře a kteří se pod tímto tlakem nikoli náhodně sešli a semkli v přirozené „hnutí“: „Teoretikové“, kteří nikdy teoretiky nebyli – Vyskočil, Dvořák, Strakoš, Rudolf Černý, Aloys Skoumal –, milují poezii jako životodárnou sílu, nacházejí tvůrčí protějšky básnické a ruku v ruce s nimi se pokoušejí učinit zadost obsahu slova ‚tvar‘ (Fučík 1995a: 265).

Nelze v tomto smyslu opomenout otisky myšlení a vliv koncepce okruhu osobností, který se ve 20. letech utváří na katedře anglistiky na pražské Filozofické fakultě. Na Skoumala mají nemalý vliv jak Vilém Mathesius⁶⁷ a Otokar Fischer jako jeho učitelé, tak Vojtěch Jirátko, René Wellek, Erik A. Saudek jako blízcí přátelé. V letech 1923–28, době Skoumalových studií, se konečně také formuje Pražský lingvistický kroužek (PLK), a přestože Skoumal studia

⁶⁶ Vedle Skoumala připojovali k překladům esejistické komentáře také Otokar Fischer, Jan Zábrana či Jan Vladislav.

⁶⁷ Právě Mathesiův seminář Skoumal navštěvoval společně s Hanou Duxovou, s níž se roku 1931 oženil. V letech 1925–28 působil v Mathesiově semináři jako knihovník.

formálně neukončil⁶⁸ a nestal se nikdy aktivním členem PLK, koncepce literárněvědného strukturalismu a komparatistiky se odrážela v jeho přístupu k jazyku:

Ačkoliv Skoumal překládal převážně prózu a dramatickou tvorbu, mathesiovský vliv se u něj projevil v jeho minuciózní filologické přesnosti vyrůstající z dokonalého proniknutí individuálního stylu autora, jeho výrazových a slohových zvláštností (Zelenka 2004: 54).

Je koneckonců výmluvné, že Skoumal své překlady zhusta doprovází vysvětlivkami a texty, v nichž se pokouší objasňovat postup a metodu, jichž ke svému překladu užil.

K otázkám překladatelské praxe i teorie se ovšem pravidelně vyjadřoval i na jiných místech, ať již přímo formou kritické studie překladu či v pouhých notickách, glosách a recenzích o nově přeložených knihách – pro Skoumalův styl psaní je vcelku typické, že závěr, poslední odstavec či věta, směřuje k hodnocení překladatelovy erudice, výkonu, řemeslné schopnosti, způsobu, jakým se cizojazyčného textu zhostil, k hodnocení kvality překladu.

Dokládají to i převážně kriticky laděné texty o překladové literatuře, spojující v sobě zasvěcený soud překladatele, jenž čerpá ze své bohaté praxe, komparatisty, který uplatňuje hlubokou znalost původních textů, filologa, poučeně se obírajícího textově kritickým rozbořem, nakladatele – analytického pozorovatele a znalce české literární scény – i britkého polemika.

Naším cílem sice není studium kvalit Skoumalových překladů, nicméně kritéria a postupy, z nichž při nich vycházel, nelze při analýze kritických textů opominout. Na převody jiných překladatelů totiž uplatňuje táž kritéria a měřítko jako na své vlastní a trvá na jejich důsledném dodržování. Otázky, na něž se Skoumal v těchto statích zaměřuje, se víceméně překrývají s některými základními problémy překladatelské praxe. Do popředí se dostává i dnes ožehavá problematika substitucí, ať již kompenzačních kontextových, tj. co je dáno kulturní tradicí, tak jazykových jednotlivin (názvů, vlastních jmen apod.). Sleduje možnosti překladu tedy v rovině významové i tvarové – a v intencích Levého pojetí integrovaného překladu⁶⁹ po překladateli žádá ideální harmonii těchto prvků.

Řešení kompenzačních přirozeně podléhá dobovému úzu či konvenci, v zásadě je to ovšem otázka stále otevřená a zpravidla závislá na individuálním stylu a preferencích toho či

⁶⁸ Absolvoval všechny semináře, nicméně ke státní zkoušce se nepřihlásil. Státní zkoušky složil na Vyšší státní knihovnické škole v Praze, již navštěvoval v letech 1922–27.

⁶⁹ Srov. Levý 1963/1998.

onoho překladatele, té které školy. Nelze tvrdit, že by Skoumal zaujímal vůči jiným překladům jednoznačné stanovisko, zdůrazněme ale, že se těmito otázkami setrvale zabývá na pozadí vlastní zkušenosti – uvažuje přitom „překlad jako rozhodování“⁷⁰ –, a to zejména v souvislosti s překlady proprií a patologických neologismů v dětské literatuře. V překladech knih pro děti zpravidla razí „zásadu úplného zčeštění“ (AS 1962: 550). O převodu Carrollovy *Alenky* například říká:

*Hledali*⁷¹ jsme – stále se řídíce zásadou úplné zčeštění – výstižné pojmenování pro tři bájně obludy, o nichž je básni řeč. *Jabberwocky* zní myslím dost přesně a snad i šťastně (někdy mívá překladatel víc štěstí než rozumu) *Tlachapoud*; *Bandersnatch* je *Pentlochňap* a *Jujub* je *Zloškrv*. Toto pohádkově strašidelné i kouzelné jméno jsme si vypůjčili z jedné staročeské skladby. (V podobě *Zloškrv*, jež zaznamenává ještě Kott, v akademickém slovníku je adjektivum *zloškrvní* v citátu z *Jiráska*) (AS 1962: 550).

Tato pasáž coby *pars pro toto* ilustruje, s jakou úpěnlivostí hledá autor relevantní ekvivalent a s jak širokým záběrem filologických znalostí pracuje. Pro Skoumala, coby kritika i překladatele, je důležité, co bylo překladatelovým osobním záměrem a do jaké míry adekvátně postihl určité vlastnosti originálu. Citlivé hledání a zvažování vhodných řešení (ovlivňující změnu překladové jazykové kultury vůbec) koresponduje ostatně s poválečnou vlnou překladů náročných děl angloamerických modernistů.⁷² Překladatelé, Skoumala nevyjímaje, byli nuceni hledat adekvátní jazykové ekvivalenty – zvláště v oblasti slangu a hovorového jazyka –, které by vyhovovaly širokému výrazovému rámci modernistické literatury.

Přestože je dominantou Skoumalovy vlastní překladatelské aktivity próza, z textů je patrné, že jeho vášnivou pozornost přitahuje i poezie, díla veršovaná.⁷³ A právě na tomto poli sleduje možnosti překladu nejsoustředěněji. Ve shodě s nejvýznamnějším českým teoretikem překladu Jiřím Levým – oba jsou přitom nějak ovlivněni funkčním přístupem – dává Skoumal přednost postižení smyslu před dodržením formy. Čeho si Skoumal nejvíce všímá a co často

⁷⁰ Srov. Levý 1963/1998.

⁷¹ Jde o společný překlad Aloyse a Hany Skoumalových.

⁷² Překlady Williama Faulknera pořídili J. Valja, J. Schwarz, L. a R. Pellarovi; výbor z básnického díla T. S. Eliota realizoval J. Valja; vycházejí překlady próz Virginie Woolfové (J. Fastrová, V. Dvořáčková); Skoumal pořizuje překlad Joyceova *Odysea*.

⁷³ Ze Skoumalových překladů lyriky časopisecky vyšly např.: W. B. Yeats: *Odcizení* (Kvart 3/1934) ad.; knižně např. Sandburg, C.: *Hřichy Kalamafoo*, *Chlapec a otec*, *Myšlenky na domov*, *Španělská – Čtyři básně* (Archy 1927).

napadá, je (byť i jen domnělá) neschopnost překladatelova proniknout k jádru věci, jeho necitlivost vůči autorovu bytostnému i poetickému ustrojení, vůči jeho naturelu. Ocitujme jako příklad pasáž z kritické stati o Chudobově překladu Yeatsova výboru básní *Růže světa* (1941), v níž Skoumal překladateli vytýká následující: „V rýmech neprojevuje zdaleka takovou vynalézavost jako v násilném upravování textu. Velmi často se obětuje rýmu (a to zcela planému rýmu) jemnost myšlenky nebo odstín nálady“ (AS 1942b: 308). Nebo jinde: „Chybí mu však schopnost proniknout k jádru Yeatsovy poesie. Není jí práv. Nezachycuje barvu, tón a někdy ani smysl textu. Usiluje poctivě o doslovnou věrnost, ale často mu uniká podstatné (zvláště v pointě)“ (AS 1942b: 308). V kritické eseji o překladu Willettsovy *Moderní anglické poezie* (1964), otištěné v časopisu *Tvář*, na adresu Jiřího Valji zase píše: „Takhle otročit rozměru a rýmu (ještě k tomu chatrnému), jak to dělá on, podobá se počínání Popelčinych starších sester: po všech bolestných amputacích zbývá tu nakonec přeložená báseň nejen bez paty, ale často také bez hlavy“ (AS 1965a: 33).

Skoumalovy invektivy jsou často ostře vyhocené a v mnohých případech za nimi tušíme osobně motivovanou kritiku, nejsou však ani tehdy zdaleka prosty důkladné a přesvědčivé argumentace. Skoumalova síla coby kritika i esejisty je zde především v tom, že konečné formulaci vždy předchází nezvykle pečlivá příprava v podobě důkladných rešerší. Jeho úvahy mají v základu ryze praktický a konkretizující ráz a každé tvrzení, jakkoliv může být motivováno subjektivními pohnutkami, je formálně podloženo konkrétními příklady a návrhy případných vlastních řešení. Nežřídkou také pádnost teze zaštití neobvykle širokým srovnávacím rozbohem několika cizojazyčných překladů. Rovněž je nutno ocenit důkladnou znalost versologické problematiky, prosodie angličtiny i češtiny, a to i na pozadí jejich vývoje: Skoumal se dopodrobna zaobírá vlastnostmi verše, jejich proměnami v průběhu dějin i dobovými stereotypy.

O tom, že autor nezůstává jen u děl samotných, ale nepřetržitě komentuje i stav literatury a překladu zvenčí, svědčí řada dílčích článků. Výstižnou, pohříchu i dnes platnou poznámkou charakterizuje stav překladové literatury u nás slovy: „Pokud se o přeložených knihách vůbec píše, vypadá to, jako by se překládaly samy, bez prostřednictví a přičinění překladatele. Překladatel je u nás někdo, kdo prostě není nebo by aspoň neměl být (AS 1965b: 100). Skoumal se zde pozastavuje nad povážlivým nedostatkem profesionality ze strany překladatelů a nakladatelů, ale také nad tím, že recenzenti a literární kritici většinou problematiku překladu ponechávají zcela stranou.⁷⁴

⁷⁴ Skoumalovy reflexe mají v tomto ohledu zcela aktuální výpovědní hodnotu – srov. překladatelské číslo revue *Souvislosti* z roku 1998 (*Souvislosti* 2/1998).

4 Kritik, publicista, „podivnými zbraněmi bojující polemik“?

Postupně jsme sledovali, jakým tematickým a žánrovým oblastem se Skoumal coby publicista a esejista věnoval. Závěrem se nabízí otázka po Skoumalově kritickém typu. Textů s literárněkritickými ambicemi bychom ve Skoumalově případě našli celou řadu, přičemž mnohým z nich jsme se již věnovali dříve.

Viděli jsme, že ve studiích z angloamerické literatury se Skoumal profiluje především jako literární historik, ve statích o překladu jako teoretik překladu a v žánru společenské kritiky pak zase jako neústupný polemik a pohotový komentátor; napříč těmito vystoupeními lze přitom i přes jejich stylovou diferencovanost vysledovat některé rysy pro Skoumalův kritický styl příznačné. Upozorníme především na Skoumalovo vášnivé zaujetí a zápal pro věc: ať už v roli vytrvalého apologety (kupříkladu v diskusích o románu *Kámen a bolest*) či nelítostného kritika. Nejúčinnějším nástrojem polemiky je mu přitom provokativní, jízlivá, útočná ironie, zesměšňující a snižující vše, co se autorovi jeví jako nepřipadné. Lze si také povšimnout, že u textů, v nichž vzhledem k pojednávanému tématu a esejistické formě očekáváme závěrečné propojení lapidárních postřehů, většinou takové zobecnění chybí.

Přehlédneme-li Skoumalovo působení v českém literárním dění i okruh generačních druhů, s nimiž byl ve stálém (ať již přátelském či nepřátelském) kontaktu, lze pozorovat jeho spřízněnost s kritickou linií, již představovali Albert Vyskočil, Jan Strakoš, Bedřich Fučík, Rudolf Černý, Miloš Dvořák, Jan Franz či Jan Čep. Tedy s autory, kteří pěstovali kritiku zdůrazňující vedle svrchovanosti estetické hodnoty díla, jež se vztahuje k duchovnímu řádu, také osobnost autora a jeho morální kredit. Kritik v jejich pojetí není jen literárním historikem a vědcem – těmto disciplínám je přisouzena funkce pomocného nástroje –, ale spíše vykladačem. Pěstování kritiky je tu pojímáno jako činnost tvůrčí, nikoliv služební. Nechceme tvrdit, že tvoří tito kritici názorově homogenní skupinu, nicméně jejich přístup k dílu je nepochybně spojuje.

Důraz na osobnost tvůrce nemá nic společného s nějakým „přírodopisem autorů“, naopak. Na rozdíl mezi nežádoucím biografismem a „personalismem“ poukazuje sám Skoumal v textu *Rozprava o přírodopise autorů*, otištěném v *Tvaru*:

Nuže, zdrojem těchto zpráv autorů o sobě je nynější všeobecná touha vzdělanců co nejvíce konsumovati (jaké ošklivé slovo!). Za vzdělance dnes platí člověk, který zná bezmála všechno (a nerozumí ničemu). Kdyby byly slušnější časy, byl by ideál vzdělaného člověka docela jiný. Člověku by mělo opravdu záležeti na velmi málo

autorech. Bývalo to tak vždycky v tomto křesťanském neboli kulturním světě. Je-li umělec nadto ještě osobností (což bývá případ zvláště u nás po čertech vzácný!), zajímá nás také všechno, co patří k jeho osobnosti. Nynější lidi však zajímá kdekdo a kdeco. Z toho pak vznikají ohavné důvěrnosti autorů, proti nimž není prozatím jiné odpomoci, než litování starých dobrých časů, kdy většina protivných lidí neuměla psát. Někdy se však opravdu zdá, že tato všeobecná epidemie zvědavosti je značně jednostranná. Člověku by se chtělo věřit, že lidi mnohem více zajímá autor než jeho dílo. Anebo dokonce jenom autor. [...] Místo hodnocení pěstuje se přírodozpyt (AS 1928a: 114).

Obdobně jako celá tato silná generace kritiků (a další generace po ní) se – a nejen tímto pojetím – Aloys Skoumal vztahuje k osobnosti F. X. Šaldy. Šalda je pro Skoumala bezpochyby *magnus parens*, jehož ctí a obdivuje: „Čtu všechny možné literární časopisy, ale myslím, že by je mohl všechny vzít čert, jen kdyby zůstal Šaldův Zápisník. Tak si někdy myslím, že by měl žít a psát aspoň do sta let“ (Blümlová 2004b: 13).⁷⁵ Jak jsme však upozornili již dříve v jiných souvislostech, Skoumal se nebál polemizovat s obecně uznávanými autoritami – T. G. Masarykem, Ferdinandem Peroutkou, Fráňou Šrámkem, Karlem Čapkem, Vítězslavem Nezvalem ad. –, a dokonce ani s těmi, jež hluboce ctil – F. X. Šaldou, Bedřichem Fučíkem či Jaroslavem Durychem ad.

Příkladem takového přístupu „padni komu padni“ může být Skoumalova kritika Šaldova Zápisníku z roku 1928, uveřejněná v Tvaru. V tomto prvním čísle Zápisníku jsou podle Skoumala „pohromadě řeči výborné, [...] aktuální (jako prvé dva články o tradici a revoluci a o krizi kritiky) vedle malicherných a nespravedlivých“ (AS 1928b: 355). Těmi „řečmi malichernými“ a „nespravedlivými“ míní Skoumal Šaldův odsudek Durychovy knihy esejí *Ejhle člověk!* (1928). Ve stati „Jaroslav Durych, esejista“ totiž Šalda Durycha usvědčuje ze „z gruntu falešné diagnózy a prognózy české mentality“ (Šalda 1928/1987: 494). Skoumal tu konstatuje, že Šalda ovšem patřičně nedocenil míru Durychovy ironie:

Kdyby se F. X. Šalda lépe zaposlouchal do stylu této knížky, v níž bylo použito ironie a sarkasmu s účinkem u nás dosud nepoznaným, kde se mísí pořouchlá panegyrika s nejdivočejší parodií, snad by vystopoval nejhlubší notu smutku a bezútěšnosti autorovy, které ho jímají z vlastního národa (AS 1928b: 355).

⁷⁵ Z dopisu Františku Halasovi z 21. 6. 1932.

A nezdráhá se tu projevit příkrý nesouhlas s některými Šaldovými názory:

V [eseji] „Svět Karla Čapka“ [Durych] vyvolává ovzduší jeho díla tak sugestivně, že cítíme pojednou s jakousi hrůzou jízlivý chlad a neplodnost, která z něho vane. Šalda se domnívá, že se Čapek Durychovi ubránil. To si snad nemyslí ani sám Čapek (AS 1928b: 356).

Neznamená to tedy jen bezduché přejímání názorů či bezvýhradné přitakání Šaldovým postojům, nýbrž podnětné a inspirativní vymezení se: „Osobnost, jakou Šalda nesporně jest, znepokojuje však, ba provokuje k stanovisku statečnému, což neznamená ani spílání ani přeceňování“ (AS 1928b: 355).

Pozoruhodný je Skoumalův způsob argumentace tam, kde za formálně a stylisticky vybroušenou rétorikou tušíme apriorní emotivní soud. Takových případů lze ve Skoumalových textech nalézt řadu; připomeneme ty nejvýraznější. Nejpřesvědčivější jsou v této souvislosti texty, jež se zabývají konkrétními uměleckými překlady. Právě ty totiž vzbuzují Skoumalovu nejvášnivější pozornost. Vzhledem k vlastní překladatelské aktivitě má na tomto poli k přeloženému textu vlastně nejbližší, a může jej proto také nahlédnout nejcitlivěji.

Nejúčinnějším nástrojem Skoumalovy kritiky je tu zajisté ironie – v těchto polohách ostrá, jízlivá a i urážející. Příkladem může být jedovatá poznámka v textu o překladu Willetsova výboru *Moderní anglická poezie* (1964) na adresu Jana Zábrany:

Neméně problematické jsou však i některé překlady obratného, vynalézavého, pohříchu k flinkovství inklinujícího rutinéra, v jakého se vůči hledě vyvíjí Zábrana. Bravurní snadnost, s jakou dovede slušně přebásnit Reeda a Empsona (což je úctyhodný výkon), zrazuje ho v Audenově básni Má lásko, zaboř hlavu, přímo fatálně pak ho nechává na holičkách v Larkinově Chození do kostela. Co jemu (stejně jako Valjovi) vytýkám, to nejsou slovníkové lapsy, nepřesnosti pojmenování, vyplývající ze zběžné interpretace, ty se vyskytnou i v dobrém překladě. Vytýkám jim nedodržování věrnosti, a to ne liteře, ale duchu předlohy. Bez této věrnosti je každý básnický překlad parafrází, ne-li paskvilem. (AS 1965a: 33)

Nemáme tu přitom na mysli estetické stanovisko vyjádřené v citované pasáži, nýbrž výsměšnou charakteristiku překladatele.

Kritické texty o uměleckém překladu představují také nejparadoxnější bod Skoumalova psaní: autor v nich dosahuje mnohdy skutečné kritické pronikavosti, zároveň je tu však jeho pohled často zploštěn předsudečnými, osobně motivovanými soudy. Výmluvným příkladem takové Skoumalovy předpojatosti může být text K překladu Yeatsovy lyriky, o němž jsme se zde už zmínili v souvislosti s kritikou překladu. Skoumal v tomto (jinak vynikajícím) textu přímo hledá překladatelova klopýtnutí, údajnou mělkou znalost mytologie a reálií vůbec. Z Chudobovy reakce na Skoumalův text ovšem vyplývá jedna důležitá – mimoliterární – okolnost, jež jistě stojí za připomínku, neboť „dává najevo hodně [Skoumalovy] zlé vůle“ (Chudoba 1942: 383). Bohdan Chudoba totiž údajně Skoumalovi, „znalci keltských reálií“, rukopis svého překladu Yeatsových básní zaslal k posouzení a korektuře, aby se právě v oblasti keltské mytologie „nedopustil omylu“ (Chudoba 1942: 383). To, že měl Skoumal rukopis k nahlédnutí, a mohl tudíž případné chyby korigovat, a namísto toho na ně *ex post* bezostyšně veřejně upozorňuje, nelze vnímat jinak než jako kritiku nečistou, bezskrupulózní, kritiku paušálně negativní, která má svůj původ v osobní antipatii (etickou rovinu takové kritiky ponecháváme přitom docela stranou).

Tento rozměr Skoumalova kritického přístupu se ovšem nezužuje jen na texty zabývající se uměleckými překlady, byť právě tam je nejmarkantnější. Není jistě bez zajímavosti připomenout Skoumalovu stať Fučík versus Heyduk, uveřejněnou v Akordu v roce 1931, v níž Skoumal reaguje na Fučíkův text o Josefu Heydukovi a kde o Fučíkově kritické metodě říká:

Nepodaří-li se nám snad podati úplně věrně obraz jeho metody polemické, omlouváme se tím, že shledáváme těžkým vniknouti rázem do všech subtilností tohoto poněkud robustního polemika. [...] Třebaže jsem nevybral z kritických projevů Fučíkových nic právě charakteristického ani nejhezčího, doufám, že i tyto matné ukázky jeho naturelu jak kritického tak commisovského postačí, aby čtenář nabyl neodbytného dojmu, že je to velmi popletený a konfusní pán (AS 1931b: 382–384).

Skoumal mimo jiné obviňuje Fučíka z toho, že v inkriminovaném článku svou kritiku podřizuje střídavě dle potřeby hledisku ředitele nakladatelství Melantrich a hledisku redaktora časopisu Tvar. Fučíkovo konstatování, že ze soudobé francouzské literatury je těžké vybrat román, který by stálo za to přeložit do češtiny, Skoumal považuje za „neskonale pikantní“ z „úst člověka, který francouzsky nečte“ (AS 1931b: 384). Na tuto Skoumalovu osobní

invektivu proti Fučíkovi vzápětí zareagoval Jan Franz statí „Skoumal versus Fučík“, v níž vedle názvu parafrázuje i Skoumalův kritický styl. Ocitujme z ní alespoň krátkou pasáž:

Po eskamotérské „obraně“ Heyduka pouští se Skoumal plnou parou do Fučíka metodou, jejíž výsostnost, novost a pronikavost zaslouží zvláštního ozřejmění, zvláště proto, že čtenář mohl by Skoumala podezírat, že si bere Heyduka za záminku k nepříliš čestnému osobnímu útoku proti Fučíkovi (Franz 1931/2006: 93).

Franz tu po způsobu Skoumalovy ironické polemiky ironizuje Skoumalovu metodu, již mimo jiné charakterizuje slovy: „Je to nová kritická metoda, málo užívaná, vyžadující nesmírné povýšenosti intelektuální a mravní, kterou Skoumal zajisté má [...]“ (Franz 1931/2006: 94). Není v tuto chvíli podstatné, co že vlastně vadilo Fučíkovi na Heydukovi či co že vlastně vadilo Skoumalovi na Fučíkovi, ale co vadilo Franzovi na Skoumalovi. V některých pasážích původního Skoumalova textu najdeme skutečně více argumentů *ad hominem* než *ad rem* a můžeme se spolu s Janem Franzem ptát, „proč se vlastně Skoumal tak zahazuje“ (Franz 1931/2006: 94). Snad si tu Skoumal vyložil Šaldovu představu o skutečném kritikovi – „Opravdový kritik nesoudí rozumem (rozum formuluje jen soud), nýbrž celou kulturou své bytosti, stylem a polaritou své bytosti, svým osudem“ (Šalda 1905/1948: 168) – příliš doslova.

Nechceme tím ovšem zároveň tvrdit, že Skoumalovo nasazení se formuje jen na pozadí osobních sympatií či antipatií. Pokud autor formuluje své postřehy věcně, příliš nerozptylován emocemi, zakoušíme pronikavé, kultivované a stylisticky vybroušené myšlení.

Skoumalova schopnost pohotově „myslet“ a bravurně stylizovat se nejnápadněji ukazuje na poli menších dialogických žánrů. Tam, kde se má autor oč opřít, kde se může napájet z jiného textu a podrobit jej reflexi – ať jde o text díla, jež překládá, článek v novinách či časopisu anebo proběhnuvší událost –, kde se může držet detailů a povědomých reálií, dokáže citlivě rozlišovat, průrazně myslet i formulovat soudy. Kde zůstává osamocen bez platformy, na niž by mohl *alla prima* reagovat, tam cítíme jakousi vratkost, neschopnost vystoupit z intencí nastolených textem.

Skoumalovy delší statí také zpravidla neústí do nějakého obecnějšího závěru. Formuluje v nich řadu izolovaně analyzovaných postřehů, u nichž tušíme nějakou souvislost, ale autor ji explicitněji nepojmenovává. Je konečně příznačné, že některé Skoumalovy texty s kritickými ambicemi mají takřka uniformní strukturu: autor v nich obratně stupňuje očekávání závěru, namísto toho však čtenáře zanechá v půli cesty. A to nikoliv pro nedostatek

původních myšlenek, ale pro neschopnost sloučit lapidární postřehy v obecnější závěr. Jednotlivé postřehy tak často zůstávají jen v náznacích a mohou působit jako myšlenkově nedotažené.

Nechceme tvrdit, že jsou proto tyto Skoumalovy texty bez zajímavosti, ba naopak – obsahují řadu vynikajících postřehů, v nichž se zračí prvky nonkonformního uvažování spojeného se stylistickým umem –, ona absence obecnějších závěrů je ovšem citelná.

Podstupuje-li Skoumal své schopnosti službě něčemu nadosobnímu, slouží-li například jinému autorovi, jak dokazuje jeho rozsáhlé dílo překladatelské, je tlumočnickem *par excellence*. Není proto divu, že právě tam, kde naplno využívá bohatých překladatelských zkušeností, dosahují jeho texty největšího účinku. Je jisté, že nejcennější z jeho publicistického a esejistického díla jsou ty pasáže, v nichž se autor drží věcné argumentace. Kde naopak tuto půdu pod nohama ztrácí, podléhá často emocím a narcismu do té míry, že zůstává jen kverulujícím recenzentem či – řečeno s Janem Franzem – „podivnými zbraněmi bojujícím polemikem“ (Franz: 1931/2006: 91).

Závěr

Naším cílem bylo představit Aloyse Skoumala, obecně známého spíše jako překladatele z angloamerické literatury, jako literárního publicistu, esejistu a kritika, jenž se od 20. do konce 70. let pravidelně vyjadřoval k aktuálním literárním i společenským problémům.

V první části práce jsme se zaměřili na dosavadní recepci díla i osobnosti Aloyse Skoumala z hlediska literární historie a memoárové literatury. Odborná, memoárová i deníková literatura zpravidla shodně konstatuje, že Aloys Skoumal patřil k těm intelektuálům, jež nelze s jistotou zařadit k žádnému „společenství“, a poukazuje přitom na fakt, že každý takový výklad, jež se Skoumala „zařadit“ pokouší, pohled na jeho osobnost neadekvátně zjednodušuje. Domníváme se ovšem, že i teze o jeho „nezařaditelnosti“ představuje kategorizaci *sui generis*, a pojí se tudíž nevyhnutelně i s jistým zploštěním. Podíl na tomto stavu má jistě i skutečnost, že Skoumalova publicisticko-esejistická tvorba nebyla do dnešních dnů představena ani v podobě výboru.

Východiskem přítomné práce se proto staly tyto dosud nepřiliš známé Skoumalovy texty, jež autor publikoval v kulturních periodikách a tisku od první republiky do konce 70. let.

V následujících částech jsme postupně sledovali Skoumalovu publikační činnost z hlediska její tematické i žánrové diferenciaci. Vzhledem k širokému záběru Skoumalových textů jsme se zevrubněji zaměřili na témata, jimiž se autor zabýval kontinuálně a nejdůsledněji. Ve zpracování těchto témat lze přitom rozeznat širokou paletu přístupů a stylů: v pracích o angloamerické literatuře vystupuje Skoumal jako literární historik, v překladových studiích jako teoretik překladu, opírající se o bohaté zkušenosti z překladatelské praxe, v oblasti společenské kritiky jako nonkonformní komentátor – a napříč všemi literárními žánry i jako zanícený polemik a kritik.

Autorovy postoje jsme průběžně konfrontovali s kulturněhistorickým kontextem a pokusili se na jejich pozadí alespoň rámcově nastínit Skoumalovo postavení v kulturním životě 20. století.

V závěrečné kapitole jsme zdůraznili některé vlastnosti Skoumalových textů, jež se zdají být pro autorovo myšlení i styl psaní příznačné. Tyto rysy a tendence jsme se pokusili v rozsahu omezeném rámcem přítomné práce zobecnit a na jejich základě charakterizovat autorův kritický typ.

Stěžejní část práce představuje nově sestavená bibliografie časopisecky publikovaných textů Aloyse Skoumala.

Záměrem této práce nebylo suplovat autorovu biografii, neboť o autorově životě takřka vyčerpávajícím způsobem pojednává literární historička Dagmar Blümlová ve své nedávno vydané monografii *Ironik v české pasti*. Životopisná fakta jsme do práce pojali jen tehdy, bylo-li jich třeba k objasnění určitých okolností, jež měly vliv na autorovu původní tvorbu.

Skoumalovo publicistické a esejistické dílo sice není zvláště rozsáhlé, přináší ovšem mnoho podnětného: cenné svědectví o českém kulturně-literárním dění a směřování české společnosti ve 20. století a především ukázkou neotřelého a průrazného myšlení.

Bibliografie časopisecky publikovaných textů, knižně vydaných esejí, předmluv a doslovů Aloyse Skoumala

Soupis nezahrnuje časopisecky a knižně publikované překlady, epigramy, aforismy, rozhovory. Texty bez titulu zaznamenáváme pod incipitem ukončeným třemi tečkami.

1924

List z kraje *Rozmach* 2, 1924, č. 13, 1. 7., s. 188–189; podepsáno Rusticus

Několik poznámek o cestopisech u nás *Rozmach* 2, 1924, č. 22, 15. 11, s. 340–341; podepsáno Proteus

8. listopad v Národním osvobození *Rozmach* 2, 1924, č. 22, 15. 11, s. 341–342; podepsáno Proteus

Ze záchvatů Pražského večerníku *Rozmach* 2, 1924, č. 22, 15. 11, s. 340–341; podepsáno Proteus

„Katolické estétství“ *Rozmach* 2, 1924, č. 23–24, 1. 12., s. 355–356; podepsáno A. Skoumal

1926

Monolit čili Krise demokracie... *Rozmach* 4, 1926, č. 2–3, 1. 3., s. 80–86; podepsáno as.

Rozumné... *Rozmach*, 4, 1926, č. 2–3, 1. 3., s. 91–93; podepsáno as.

Život Kristův... *Rozmach* 4, 1926, č. 2–3, 1. 3., s. 93–94; podepsáno as.

Zrcadlo Židů... *Rozmach* 4, 1926, č. 2–3, 1. 3., s. 96; podepsáno as.

Nepozorovaně... *Rozmach* 4, 1926, č. 6, 15. 4., s. 189–191; podepsáno as.

Důležité... *Rozmach* 4, 1926, č. 6, 15. 4., s. 192; podepsáno as.

Pěšinka pro podivíny *Rozmach* 4, 1926, č. 7, 1. 5., s. 220–221; podepsáno as.

Incipit Lamentatio... *Rozmach*, 4, 1926, č. 8, 15. 5., s. 249; podepsáno as.

Emanuela Rádla... *Rozmach* 4, 1926, č. 8, 15. 5., s. 250–251; podepsáno as.

Od moru, hladu a války... *Rozmach* 4, 1926, č. 9, 1. 6., s. 276–278; podepsáno Alois Skoumal

V Přerodu... *Rozmach* 4, 1926, č. 9, 1. 6., s. 283–285; podepsáno as.

Český, zejména *pražský* fašism... *Rozmach* 4, 1926, č. 9, 1. 6., s. 285–286; podepsáno as.

Jak došlo k vraždě? *Rozmach* 4, 1926, č. 9, 1. 6., s. 286–288; podepsáno as.

Panevropská unie... *Rozmach* 4, 1926, č. 10, 15. 6., s. 319–320; podepsáno as.

Statistika... *Rozmach* 4, 1926, č. 10, 15. 6., s. 320; podepsáno as.

Katolická Anglie *Rozmach* 4, 1926, č. 11, 1. 7., s. 327–330; podepsáno Alois Skoumal

Vidění *Rozmach* 4, 1926, č. 11, 1. 7., s. 337–338; podepsáno as.

Zázračný příběh... *Rozmach* 4, 1926, č. 11, 1. 7., s. 347; podepsáno as.
Sokolský slet *Rozmach* 4, 1926, č. 12, 15. 8., s. 365–369; podepsáno Alois Skoumal
Politici a lid *Rozmach* 4, 1926, č. 12, 15. 8., s. 382–383; podepsáno as.
Humanita na scestí *Rozmach* 4, 1926, č. 13, 1. 9., s. 411–413; podepsáno as.
V Bienville... *Rozmach* 4, 1926, č. 13, 1. 9., s. 413; podepsáno as.
V beznadějně horkých dnech... *Rozmach* 4, 1926, č. 13, 1. 9., s. 413–415; podepsáno as.
Na poznámku... *Rozmach* 4, 1926, č. 15, 1. 10., s. 479; podepsáno as.

1927

Anglie *Kmen* 1, 1927, č. 7, duben, s. 177–178; podepsáno Alois Skoumal
Irsko *Kmen* 1, 1927, č. 8, květen, s. 204; podepsáno A. Skoumal
Anglie *Kmen* 1, 1927, č. 9, červenec, s. 226–227; podepsáno as.
Sherwood Anderson. Básník moderní Ameriky *Kmen* 1, 1927, č. 10, říjen, s. 238–240;
podepsáno Alois Skoumal
Anglie *Kmen* 1, 1927, č. 10, říjen, s. 249; podepsáno Alois Skoumal
Z novější literatury o moderním románě anglickém a americkém *Časopis pro moderní
filologii* 13, 1927, s. 323–328; podepsáno Alois Skoumal
Anglie *Host* 7, 1927, č. 2, s. 62–63; podepsáno Aloys Skoumal
Některé aspekty současného amerického románu *Host* 7, 1927, č. 5, s. 156–157; podepsáno
Aloys Skoumal

1928

Rozprava o přírodopise autorů *Tvar* 2, 1928, leden, s. 113–115; podepsáno A. Skoumal
Katherine Mansfieldová *Tvar* 2, 1928, leden, s. 353–354; podepsáno A. S.
Šaldův zápisník *Tvar* 2, 1928, leden, s. 354–357; podepsáno A. S.
Pierre Jean Jouve: Paulina *Tvar* 2, 1928, leden, s. 397; podepsáno A. S.
Nová kritická kniha Jiřího Karáska ze Lvovic *Kmen* 2, 1928, č. 1, leden, s. 19–20; podepsáno
A. S.
První kniha pros od Jamesa Joyce *Host* 8, 1928, č. 2, s. 34–37; podepsáno Aloys Skoumal
Cesta do Irska *Akord* 1, 1928, č. 4, 1. 4., s. 100–105; podepsáno Aloys Skoumal
Gertrude Page, Na konci světa *Kmen* 2, 1928, č. 4–5, květen, s. 102; podepsáno Aloys
Skoumal
Dvě aventinské revue *Kmen* 2, 1928, č. 8–9, prosinec, s. 186; podepsáno A. Skoumal

Georges Bernanos: Pod sluncem satanovým *Kmen* 2, 1928, č. 8–9, prosinec, s. 186; podepsáno A. Skoumal

1929

V odpovědích na anketu otištěnou v Lidových novinách... *Tvar* 3, 1929, č. 2–3, s. 40; podepsáno A. S.

Hugh Walpole: Katedrála *Tvar* 3, 1929, č. 2–3, s. 117–118; podepsáno A. S.

Angličtí pěvci v Praze *Tvar* 3, 1929, č. 4, s. 157; podepsáno A. S.

W. B. Yeats: Per amica silentia lunae *Tvar* 3, 1929, č. 7–8, s. 308–311; podepsáno A. Skoumal

John Millington Synge: Aranské ostrovy *Tvar* 3, 1929, č. 9–10, s. 399–400; podepsáno A. S.

Liam O'Flaherty *Akord* 2, 1929, č. 2, 1. 2., s. 64; podepsáno x–l

E. A. Poe (Výbor z básní) *Host* 8, 1929, č. 4, s. 69–70; podepsáno Aloys Skoumal

1930

Dnešek *Akord* 3, 1930, č. 6, s. 381–382; podepsáno A. S.

Lytton Strachey: Alžběta a Essex *Rozpravy Aventina* 5, 1930, č. 4, 16. 10., s. 48; podepsáno A. Skoumal

W. H. Hudson: Purpurová země *Rozpravy Aventina* 5, 1930, č. 5, 23. 10., s. 60; podepsáno A. Skoumal

E. A. Poe: Havran *Rozpravy Aventina* 5, 1930, č. 7, 6. 11., s. 83; podepsáno A. Skoumal

Wilder, T.: Most Ludvíka Krále *Rozpravy Aventina* 5, č. 12, 11. 12., s. 143; podepsáno A. Skoumal

1931

Carl van Vechten: Černošské nebe *Rozpravy Aventina* 6, 1931, č. 15–16, 8. 1., s. 192; podepsáno A. Skoumal

Theodore Dreiser: Americká tragédie *Rozpravy Aventina* 6, 1931, č. 17, 15. 1., s. 204; podepsáno A. Skoumal

Willa Catherová... *Akord* 4, 1931, č. 2, 1. 2., s. 96; podepsáno A. S.

Anketa o katolictví v mladé české literatuře *Index* 3, 1931, č. 4, s. 38; podepsáno A. Skoumal [Odpověď na anketu pořádanou časopisem Index]

Příspěvek k dějinám osvěcenství *Akord* 4, 1931, č. 4, 1. 3., s. 188–192, dokončení s. 239–240; podepsáno A. S.

Leon Bloy: Na prahu Apokalypsy *Rozpravy Aventina* 6, 1931, č. 28, 26. 3., s. 336; podepsáno A. Skoumal

Emil Zegadlowicz: Hodina před jitřní *Rozpravy Aventina* 6, 1931, č. 29, 2. 4., s. 384; podepsáno A. Skoumal

Angličtí distribucionisté *Akord* 4, 1931, č. 5, 1. 5., s. 234–235; podepsáno A. S.

Jak si to V. Gutwirth představuje *Akord* 4, 1931, č. 6–7, 1. 6., s. 311–312; podepsáno A. Skoumal

Při studiu velikého satirika... *Akord* 4, 1931, č. 6–7, 1. 6., s. 316–317; podepsáno A. S.

Poznámka o románech Maurice Baringa *Akord* 4, 1931, č. 6–7, 1. 6., s. 273–275; podepsáno Aloys Skoumal

Fučík versus Heyduk *Akord* 4, 1931, č. 8, 1. 9., s. 382–384; podepsáno A. S.

Meze odsuzování *Akord* 4, 1931, č. 8, 1. 9., s. 384; podepsáno A. S.

1932

Richard Rolle v Čechách *Akord* 5, 1932, č. 1, leden, s. 12–14; podepsáno Aloys Skoumal

Dva obránci Březinovy památky *Akord* 5, 1932, č. 1, leden, s. 47–48; podepsáno A. S.

1933

Prosí se: nevyrušovat! *Listy pro umění a kritiku* 1, č. 1, 1933, s. 29–30; podepsáno A. S.

Básník a společnost *Index* 5, 1933, č. 5, s. 56; podepsáno –a. s.–

Durychova pouť do Itálie *České slovo* 25, 1933, č. 270, 17. 11., s. 8; podepsáno –as.

1934

Nový román o vzniku hitlerovství *České slovo* 26, 1934, 28. 1., s. 16; podepsáno as.

Jakob Wassermann: Stanleyovo africké dobrodružství. Bula Matari *Listy pro umění a kritiku* 2, 1934, č. 10, 20. 6, s. 71; podepsáno –as–

A. J. Urban: Milosrdný smích *Listy pro umění a kritiku* 2, 1934, č. 13–14, 25. 10., s. 96; podepsáno as.

1935

Barthouova knihovna *Literární noviny* 7, 1935, č. 11, 19. 4., s. 2; podepsáno A. S.

Z Anglie... *Literární noviny* 7, 1935, č. 11, 19. 4., s. 7; podepsáno A. S.

Naše essaye o Anglii *Literární noviny* 7, 1935, č. 13, 17. 5., s. 3; podepsáno A. S.

1936

Rudyard Kipling *Lumír* 62, 1936, č. 4, s. 245–246; podepsáno Aloys Skoumal

Nový pohled na Václava Hollara *Literární noviny* 8, 1936, č. 15, 10. 4., s. 2; podepsáno –as.

Fischerův překlad Kiplinga *Literární noviny* 8, 1936, č. 15, 10. 4., s. 4; podepsáno Aloys Skoumal

Poslání katolické knihy *Vyšehrad* 1, 1936–37, č. 1, s. 1; podepsáno A. S.

Problémy katolického románu *Vyšehrad* 1, 1936–37, č. 1, s. 4; podepsáno A. S.

1937

Opožděná zásadní poznámka *Tak* 1, 1937, č. 3, 5. 2., s. 69; podepsáno A. S.

1938

Měřítka levicové *Tak* 2, 1938, č. 4, 25. 5., s. 84; podepsáno Sk.

Vladislav Vančura: Rodina Horvatova *Literární noviny* 11, 1938, č. 3, prosinec, s. 3; podepsáno as.

1939

Dopis anglickému literárnímu kritikovi Johnu Middletonu Murrymu *Kritický měsíčník* 2, 1939, č. 2, s. 95–96; podepsáno Al. Skoumal

S. Undsetové Věrná manželka *Literární noviny* 12, 1939, č. 5, květen, s. 89; podepsáno Aloys Skoumal

Vavřinec Vodička O. S. B.: Chesterton, čili Filosofie zdravého rozumu... *Čteme* 2, 1939, č. 1, 9. 11., s. 11; podepsáno A. Skoumal

Doslov k českému překladu, in B. Jarrett, *Karel IV.*, přel. A. Skoumal (Praha: E. Beaufort, 1939), s. 185–186

1940

Humor Karla Horkého *Řád* 6, 1940, č. 2, s. 110–111; podepsáno A. Skoumal

Knihy pro děti *Řád* 6, 1940, č. 10, s. 558–559; podepsáno A. S.

1942

Meminisse Iuvabit *Řád* 8, 1942, č. 4, s. 47–49; podepsáno Aloys Skoumal

K překladu Yeatsovy lyriky *Řád* 8, 1942, č. 6, s. 306–309; podepsáno Aloys Skoumal

Kritik *Akord* 9, č. 9, 1941–42, s. 260–261; podepsáno Aloys Skoumal

Pokud jde o rozpory... *Řád* 8, 1942, č. 10, s. 383–384; podepsáno Aloys Skoumal

1943

Za Karlem Schulzem *Čtete* 2, 1943, č. 5, 31. 3., s. 49–50; podepsáno Aloys Skoumal

Doslov, in K. Schulz, *Papežská mše* (Praha: Vyšehrad, 1943), s. 109–118

1945

Rektifikace *Kritický měsíčník* 6, 1945, č. 2, s. 66; podepsáno Aloys Skoumal

Úvodní slovo *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 1; podepsáno A. S.

Hmotné škody... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 4; podepsáno A. S.

V pozdravu mrtvým *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 4–5; podepsáno A. S.

Odchod Vojtěcha Jiráta... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 5; podepsáno Aloys Skoumal

Vážený pane... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 5; podepsáno A. S.

Odchod dvou prosaiků *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 21; podepsáno A. S.

Být revolucionářem... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 2, 3. 10., s. 8; podepsáno A. S.

Pod názvem Kontradikce... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 2, 3. 10., s. 8; podepsáno A. S.

Proces proti maršálu Pétainovi... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 2, 3. 10., s. 9; podepsáno A. S.

Robert d'Harcourt... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 2, 3. 10., s. 9; podepsáno A. S.

Opravdový život člověka... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 3, 10. 10., s. 6–7; podepsáno A. S.

Stalo se na podzim l. p. 1945... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 3, 10. 10., s. 7; podepsáno A. S.

Z tištěných projevů... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 3, 10. 10., s. 7–8; podepsáno A. S.

O neúctě k slovu *Vyšehrad* 1, 1945, č. 4, 17. 10., s. 12; podepsáno A. S.

Hlučinačka, písíci pod jménem Ludmila Hořká... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 5, 24. 10., s. 14;
podepsáno A.

S.

V červenci a srpnu 1918... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 5, 24. 10., s. 14; podepsáno A. S.

Marie Hanasová z Michle... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 5, 24. 10., s. 15; podepsáno A. S.

Jeden za živa pohřbený dramatik *Vyšehrad* 1, 1945, č. 5, 24. 10., s. 15; podepsáno A. S.

Podzimní Praha... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 6, 31. 10., s. 14; podepsáno A. S.

Rádi zaznamenáváme... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 6, 31. 10., s. 14–15; podepsáno A. S.

Z kursivy o neděli... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 6, 31. 10., s. 15; podepsáno A. S.

V rámci vládních opatření... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 6, 31. 10., s. 15; podepsáno A. S.

Světový sjezd studentstva... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 7, 12. 12., s. 15; podepsáno A. S.

Pan ministr školství a osvěty... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 7, 12. 12., s. 15; podepsáno A. S.

Pan převor Jan Čerf O. S. B.... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 7, 12. 12., s. 15–16; podepsáno A. S.
Dvojí irské výročí... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 8, 19. 12., s. 13–14; podepsáno A. S.
Před čtyřmi lety... *Vyšehrad* 1, 1945, č. 9–10, 26. 12., s. 17; podepsáno A. S.

1946

Probírat se korespondencí... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 11, 9. 1., s. 15; podepsáno A. S.
Na obálce 9.–12. č. Hlubiny... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 11, 9. 1., s. 15; podepsáno A. S.
„Pro změnu dispoic“... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 12, 16. 1., s. 15–16; podepsáno A. S.
Poznámka a anglikánské církvi *Vyšehrad* 1, 1946, č. 13–14, 30. 1., s. 29–30; podepsáno A. S.
Bylo to právě před rokem... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 15, 6. 2., s. 15–16; podepsáno A. S.
V týdeníku katolického kněžstva... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 16, 13. 2., s. 11–12; podepsáno A. S.
Orientales Omnes Ecclesias... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 17, 20. 2., s. 14; podepsáno A. S.
Slovensko vzpomíná... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 17, 20. 2., s. 14; podepsáno A. S.
Stále větší počet Slováků... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 17, 20. 2., s. 14; podepsáno A. S.
Po letech... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 18, 27. 2., s. 13; podepsáno A. S.
Noviny nám připomněly... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 19, 6. 3., s. 12; podepsáno A. S.
V 2. čísle Svobodného zítřku... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 19, 6. 3., s. 12; podepsáno A. S.
Z Kovárnovy glosy... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 20, 13. 3., s. 12; podepsáno A. S.
Z Editoriálu v 15. čísle... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 20, 13. 3., s. 1; podepsáno A. S.
V dvojdílném novinářském článku... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 21, 20. 3., s. 10; podepsáno A. S.
O Anouilhově Antigoně... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 21, 20. 3., s. 10; podepsáno A. S.
Ten velebný pán... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 22, 27. 3., s. 18; podepsáno A. S.
Projev Winstona Churchilla *Vyšehrad* 1, 1946, č. 23, 3. 4., s. 8–9; podepsáno A. S.
Irská literatura... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 24, 10. 4., s. 8–9; podepsáno A. S.
Když se před rokem... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 28, 8. 5., s. 12–13; podepsáno A. S.
Syndikát českých spisovatelů... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 29, 15. 5., s. 12–13; podepsáno A. S.
Ve sborníku Kontroverse... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 30–31, 29. 5., s. 25; podepsáno A. S.
Když si tak pomyslím... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 32, 5. 6., s. 11; podepsáno A. S.
Vzpomínkou... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 33, 12. 6., s. 12; podepsáno A. S.
Před desíti lety... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 34, 19. 6., s. 19; podepsáno A. S.
Stojíme na prahu nového baroka... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 35–36, 3. 7., s. 24; podepsáno A. S.
Rozsudek... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 37, 11. 9., s. 10–11; podepsáno A. S.
Z Polska... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 37, 11. 9., s. 11; podepsáno A. S.

1947

- Jugoslávská tragédie *Vyšehrad 2*, 1947, č. 1, 1. 1., s. 12; podepsáno A. S.
- Trägrův případ... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 2–3, 15. 1., s. 30–31; podepsáno A. S.
- Příklad Lampedusy... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 2–3, 15. 1., s. 31; podepsáno A. S.
- Ivane Olbrachte... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 2–3, 15. 1., s. 31; podepsáno A. S.
- O populaci... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 4, 5. 2., s. 58–59; podepsáno A. S.
- Jedno jubileum... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 4, 5. 2., s. 59; podepsáno A. S.
- Ostré protesty... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 84; podepsáno I. S.–A. S. [Společně s Ivanem Slavíkem]
- Není to malá věc... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 84–85; podepsáno A. S.
- První setkání se Stephenem Spenderem... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 88; podepsáno A. S.
- K jedné tradici university Palackého *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 91; podepsáno A. S.
- Založení Společnosti Karla Krause *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 91; podepsáno A. S.
- H. G. Wells – prorok modernismu *Vyšehrad 2*, 1947, č. 5–6, 19. 2., s. 91–92; podepsáno A. S.
- V Kulturní politice č. 23... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 7, 5. 3., s. 104–105; podepsáno A. S.
- Mladá fronta... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 7, 5. 3., s. 105; podepsáno Aloys Skoumal
- Evangelický týdeník... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 8–9, 19. 3., s. 130; podepsáno A. S.
- Seriál... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 8–9, 19. 3., s. 130; podepsáno A. S.
- V probírce... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 10–11, 2. 4., s. 164–165; podepsáno A. S.
- Ve zprávě... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 12, 16. 4., s. 187; podepsáno A. S.
- Při odchodu... *Vyšehrad 2*, 1947, č. 12, 16. 4., s. 187; podepsáno Aloys Skoumal
- Předmluva k druhému vydání, in K. Schulz, *Kámen a bolest* (Praha: Vyšehrad, 1947), s. 7–14

1948

- Vzpomínka na G. Bernanose *Lidové noviny* 56, 1948, č. 172, 25. 7., s. 6; podepsáno Aloys Skoumal, Londýn
- Křesťané a válka *Lidové noviny* 56, 1948, č. 212, 10. 9., s. 5; podepsáno Aloys Skoumal

1949

- O jedné ilusi *Lidové noviny* 57, 1949, č. 11, 14. 1., s. 5; podepsáno Aloys Skoumal

1953

Překladatelův doslov, in J. Swift, *Gulliverovy cesty*, přel. A. Skoumal (Praha: SNDK, 1953), s. 322–325

Život Jonathana Swifta, in J. Swift, *Výbor z díla*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: SNKLHU, 1953), s. 5–20.

1954

Glosa *Literární noviny* 3, 1954, č. 10, 6. 3., s. 9; podepsáno A. S.

Poznámky k shakespearovské výstavě v Národním museu *Nový život* 6, 1954, č. 6, s. 666–668; podepsáno Aloys Skoumal

Robert Louis Stevenson, in R. L. Stevenson, *Poklad na ostrově*, přel. H. Šnajdrová (Praha: SNDK, 1954), s. 233–235

1955

Na představení Evžena Oněgina v Hradci Králové *Divadlo* 6, 1955, č. 1, leden, s. 43–44; podepsáno Aloys Skoumal

Benátský kupec neboli Nic nového na Rialtu ani v Belmontu (Představení v ND) *Divadlo* 6, 1955, č. 2, únor, s. 123–125; podepsáno Aloys Skoumal

Hamlet v Českých Budějovicích *Divadlo* 6, 1955, č. 3, březen, s. 215–218; podepsáno Aloys Skoumal

Timon Královéhradecký *Divadlo* 6, 1955, č. 4, duben, s. 291–294; podepsáno Aloys Skoumal

Tolstého Plody osvěty v pražském ND *Divadlo* 6, 1955, č. 6, červen, s. 501–504; podepsáno Aloys Skoumal

Slovo do pranice *Literární noviny* 4, 1955, č. 37, 10. 9., s. 7; podepsáno Aloys Skoumal

Jonathan Swift *Literární noviny* 4, 1955, č. 43, 22. 10., s. 9; podepsáno Aloys Skoumal

1956

Z dalších diskusních příspěvků (2. sjezd Svazu čs. spisovatelů v budově Parlamentu) *Literární noviny* 5, 1956, č. 18, 28. 4., s. 13.

Nezvalovo dramatické podobenství *Divadlo* 7, 1956, č. 5, květen, s. 381–386; podepsáno Aloys Skoumal

Španělský klasik na liberecké scéně *Divadlo* 7, 1956, č. 6, červen, s. 472–475; podepsáno Aloys Skoumal

O čem se jednalo na 28. kongresu mezinárodního PENu v Londýně *Nový život* 8, 1956, č. 6, s. 1211–1216; podepsáno Aloys Skoumal

O dětské literatuře na sjezdu spisovatelů *Dětská kniha* 2, 1956, č. 6, s. 312–316; podepsáno Aloys Skoumal

Sofokles se vrací na jeviště *Divadlo* 7, 1956, č. 9, září, s. 750–753; podepsáno Aloys Skoumal

Oscar Wilde *Divadlo* 7, 1956, č. 12, prosinec, s. 994–996; podepsáno Aloys Skoumal

1957

Hamlet? *Divadlo* 8, 1957, č. 1, leden, s. 49–50; podepsáno Aloys Skoumal

Irské drama znovu v Realistickém divadle *Divadlo* 8, 1957, č. 12, prosinec, s. 1007–1012; podepsáno Aloys Skoumal

Několik glos *Dialog* 1, č. 1, 1957, s. 109–112; podepsáno A. S.

Kolik překladů vyšlo u nás a ve světě v letech 1954 a 1955 *Dialog* 1, č. 1, 1957, s. 116; podepsáno A. S.

O autorovi této knihy, in J. Conrad, *Gaspar Ruiz a jiné povídky*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: SNDK, 1957), s. 153–155

1958

Conradův román *Nostromo*, in J. Conrad, *Nostromo. Román z pobřeží*, přel. A. Skoumal (Praha: SNKLHU, 1958), s. 433–436

Katherine Mansfieldová, in K. Mansfieldová, *Blaho a jiné povídky*, přel. A. Skoumal (Praha: SNKLU, 1958), s. 7–14

1959

Má překladatelská konfese *Dialog* 3, 1959, č. 3, s. 112–124; podepsáno Aloys Skoumal

1960

Předmluvy a doslovy k překladům *Dialog* 4, č. 1, 1960, s. 159–163; podepsáno Aloys Skoumal

1961

Mys dobré naděje *Zlatý máj* 5, 1961, č. 7–8, s. 356–357; podepsáno Aloys Skoumal

Příspěvek neorientalisty *Dialog*, 1961, č. 1, s. 111–112; podepsáno Aloys Skoumal [Příspěvek k diskusi o spolupráci filologů a básníků na překladech orientální poesie]

O autorovi Alenčiných dobrodružných příběhů, in L. Carroll, *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*, přel. A. a H. Skoumalovi (Praha: SNDK 1961), s. 241–244

1962

Přehršle pohádek *Zlatý máj* 6, 1962, č. 6–7, s. 312–313; podepsáno Aloys Skoumal

Záhada žlutého jednorožce *Zlatý máj* 6, 1962, č. 6–7, s. 319–320; podepsáno Aloys Skoumal

O Carrollovi a o překladu Alenky *Zlatý máj* 6, 1962, č. 12, s. 544–550; podepsáno Aloys Skoumal

Americký sborník o překládání *Dialog* 6, 1962, č. 1, s. 87–88; podepsáno A. S.

Príspevek Aloyse Skoumala k prekladateľskej konferencii 25.–26. října 1962, 1. den zasedání *Dialog*, 1962, č. 2, s. 64–68. [stenografický zápis]

Problémy uměleckého překladu *Dialog*, 1962, č. 2, s. 64–68. [stenografický zápis]

Několik slov o Johnu Steinbeckovi, in J. Steinbeck, *Ryzáček*, přel. H. a A. Skoumalovi (Praha: SNDK, 1962), s. 93–95. [Společně s Hanou Skoumalovou]

1963

Ezop & Enšpígl *Zlatý máj* 7, 1963, č. 6–7, s. 281–284; podepsáno Aloys Skoumal

Americká pohádka... *Zlatý máj* 7, 1963, č. 6–7, s. xxvi; podepsáno Aloys Skoumal

Sternův Tristram Shandy, in L. Sterne, *Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho*, přel. A. Skoumal (Praha: SNKLU, 1963), s. 509–523

1965

Moderní anglická poezie *Tvář* 2, 1965, č. 2, s. 32–33; podepsáno Aloys Skoumal

Včerejšek a dnešek našeho překladu *Knižní kultura* 2, 1965, č. 3, 25. 3., s. 100–101; podepsáno Aloys Skoumal [Odpověď na prekladateľskú anketu časopisu Knižní kultura]

Irsko v mém srdci *Zpravodaj vojenského čtenáře*, 1965, č. 5, nestránkováno; podepsáno Aloys Skoumal

O irských dějinách a o irské literatuře, in *Ni králi, ni císaři*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: Naše vojsko, 1965), s. 213–221

S Erikem A. Saudkem, in F. Černý (ed.), *Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku* (Praha: Orbis, 1965), s. 70–73

Hilaire Belloc, in H. Belloc, *Milost Alláhova*, přel. V. Pražák (Praha: SNKLU, 1965), s. 209–212

Doslov, in J. Donne: *Několik básní od Johna Donna*, přel. E. A. Saudek (Praha: SNKLU, 1965), s. 25–26

1966

Karel Schulz: Kámen a bolest *O knihách a autorech*, 1966, podzim–srpen, s. 16; podepsáno Aloys Skoumal

Vzpomínka na přítele, in *Labuť a růže. Překlady poezie od Shakespeara k Rilkovi*, přel. E. A. Saudek (Praha: Československý spisovatel, 1966), s. 191–201

Sternovské stopy u K. H. Máchy, in R. Grebeníčková a O. Králík (eds.), *Realita slova Máchova. Sborník pojednání* (Praha: Československý spisovatel, 1966), s. 59–65

1967

Aotearoa neboli země Dlouhého bílého mraku, in M. M. Kadlecová, *Muž a pes* (Praha: SNDK, 1967), s. 159–162

Deset zastavení, in T. Hardy, *Deset anglických novel*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: Československý spisovatel, 1967), s. 191–195

Slovo o autorovi, in J. Swift, *Zakletý duch. Výbor z invektiv, pamfletů, dopisů, deníků a bagatel*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: Odeon, 1967), s. 184–188

1968

I v nekrologu *Literární listy* 1, 1968, č. 21, 18. 7., s. 11; podepsáno Aloys Skoumal

Románová prvotina, která znamenala epochu, in J. W. Goethe, *Utrpení mladého Werthera*, přel. E. A. Saudek (Praha: Mladá fronta, 1968), s. 101–104

1969

Jindřich Hořejší *Dialog* 13, č. 1, 1969, s. 153–155; podepsáno Aloys Skoumal

Krátké povídání o povídkách, in *Orel z pobřeží. Výbor anglických povídek*, A. Skoumal (ed.), přel. H. a A. Skoumalovi (Praha: Albatros, 1969), s. 7–9

1970

Překlad románového začátku (Ze zkušeností překladatelských) *Slovo a slovesnost* 31, 1970, č. 3, s. 227–238; podepsáno Aloys Skoumal

Předmluva, in J. Čermák – B. Ilk – A. Skoumal (eds.), *Překlad literárního díla. Sborník současných zahraničních studií* (Praha: Odeon, 1970), s. 5–7 [Společně s J. Čermákem a B. Ilkem]

1971

Ještě k překladu Alenky *Zlatý máj* 15, 1971, č. 2, únor, s. 137; podepsáno Aloys Skoumal a Hana Skoumalová [Společně s Hanou Skoumalovou]

Stevensonova první kniha, in R. L. Stevenson, *Ostrov pokladů*, přel. A. Skoumal (Praha: Odeon, 1971), s. 162–165

Na okraj Jamesovy „Maisie“, in H. James, *Co všechno věděla Maisie*, přel. H. Skoumalová (Praha: Odeon, 1971), s. 212–215

1972

Ve světě novel a povídek Elizabeth Bowenové, in E. Bowenová, *Schody zarostlé břečťanem*, přel. H. Skoumalová (Praha: Odeon, 1972), s. 7–13

1973

Nejúspěšnější Conradův román, in J. Conrad, *Náhoda (Vyprávění ve dvou částech)*, přel. S. Poberová (Praha: Melantrich, 1973), s. 364–366

Román z irské Connemary, in W. Macken, *Vítr a déšť*, přel. L. Smutek (Praha: Odeon, 1973), s. 259–261

1974

Kdo byl Karl Kraus, in K. Kraus, *Soudím živé i mrtvé*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: Odeon, 1974), s. 7–19

1976

Překladařův doslov, in J. Joyce, *Odysseus*, přel. A. Skoumal (Praha: Odeon, 1976), s. 527–531

1978

Karl Schulz neboli Stesk po lidech *Výběr z nejzajímavějších knih*, 1978, č. 3, s. 50–51; podepsáno Aloys Skoumal

Soupis pseudonymů a šifer Aloyse Skoumala

Benjamin, Jiří Holub, Jiří Horák, Junius, Matouš Hoch, M. Hoch, Proteus, Rusticus; Al., S-L.,
as., -as-, -a.s.-, -as., A. S., J. H., S., Sk., x-l

Prameny

SKOUMAL, Aloys:

- 1926a** Pěšinka pro podivíny *Rozmach* 4, 1926, č. 7, 1. 5., s. 220–221; podepsáno as.
- 1926b** Incipit Lamentatio... *Rozmach*, 4, 1926, č. 8, 15. 5., s. 249; podepsáno as.
- 1926c** Český, zejména *pražský* fašism... in *Rozmach* 4, 1926, č. 9, 1. 6., s. 285–286; podepsáno as.
- 1926d** Katolická Anglie *Rozmach* 4, 1926, č. 11, 1. 7., s. 327–330; podepsáno Alois Skoumal
- 1927a** Sherwood Anderson. Básník moderní Ameriky *Kmen* 1, 1927, č. 10, říjen, s. 238–240; podepsáno Alois Skoumal
- 1927b** Některé aspekty současného amerického románu *Host* 7, 1927, č. 5, s. 156–157; podepsáno Aloys Skoumal
- 1928a** Rozprava o přírodopise autorů *Tvar* 2, 1928, leden, s. 113–115; podepsáno A. Skoumal
- 1928b** Šaldův zápisník *Tvar* 2, 1928, leden, s. 354–357; podepsáno A. S.
- 1928c** První kniha pros od Jamesa Joyce *Host* 8, 1928, č. 2, s. 34–37; podepsáno Aloys Skoumal
- 1931a** Theodore Dreiser: Americká tragedie *Rozpravy Aventina* 6, 1931, č. 17, 15. 1., s. 204; podepsáno A. Skoumal
- 1931b** Fučík versus Heyduk *Akord* 4, 1931, č. 8, 1. 9., s. 382–384; podepsáno A. S.
- 1932** Richard Rolle v Čechách *Akord* 5, 1932, č. 1, leden, s. 12–14; podepsáno Aloys Skoumal
- 1935** Naše essaye o Anglii *Literární noviny* 7, 1935, č. 13, 17. 5., s. 3; podepsáno A. S.
- 1936** Problémy katolického románu *Vyšehrad* 1, 1936–37, č. 1, s. 4; podepsáno A. S.
- 1939** Dopis anglickému literárnímu kritikovi Johnu Middletonu Murrymu *Kritický měsíčník* 2, 1939, č. 2, s. 95–96; podepsáno Al. Skoumal
- 1942a** Meminisse Iuvabit *Řád* 8, 1942, č. 4, s. 47–49; podepsáno Aloys Skoumal
- 1942b** K překladu Yeatsovy lyriky *Řád* 8, 1942, č. 6, s. 306–309; podepsáno Aloys Skoumal
- 1945a** Rektifikace *Kritický měsíčník* 6, 1945, č. 2, s. 66; podepsáno Aloys Skoumal
- 1945b** Úvodní slovo *Vyšehrad* 1, 1945, č. 1, 26. 9., s. 1; podepsáno A. S.
- 1946a** Probírat se korespondencí... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 11, 9. 1., s. 15; podepsáno A. S.
- 1946b** Bylo to právě před rokem... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 15, 6. 2., s. 15–16; podepsáno A. S.
- 1946c** Z Kovárnovy glosy... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 20, 13. 3., s. 12; podepsáno A. S.

- 1946d** V dvojdílném novinářském článku... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 21, 20. 3., s. 10; podepsáno A. S.
- 1946e** Když se před rokem... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 28, 8. 5., s. 12–13; podepsáno A. S.
- 1946f** Stojíme na prahu nového baroka... *Vyšehrad* 1, 1946, č. 35–36, 3. 7., s. 24; podepsáno A. S.
- 1947a** Jedno jubileum... *Vyšehrad* 2, 1947, č. 4, 5. 2., s. 59; podepsáno A. S.
- 1947b** Předmluva k druhému vydání, in K. Schulz, *Kámen a bolest* (Praha: Vyšehrad, 1947), s. 7–14
- 1948a** Vzpomínka na G. Bernanose *Lidové noviny* 56, 1948, č. 172, 25. 7, s. 6; podepsáno Aloys Skoumal
- 1948b** Křesťané a válka *Lidové noviny* 56, 1948, č. 212, 10. 9, s. 5; podepsáno Aloys Skoumal
- 1949** O jedné ilusi *Lidové noviny* 57, 1949, č. 11, 14. 1, s. 5; podepsáno Aloys Skoumal
- 1953** Překladatelův doslov, in J. Swift, *Gulliverovy cesty*, přel. A. Skoumal (Praha: SNDK, 1953), s. 322–325
- 1955** Hamlet v Českých Budějovicích *Divadlo* 6, 1955, č. 3, březen, s. 215–218; podepsáno Aloys Skoumal
- 1956** Nezvalovo dramatické podobenství *Divadlo* 7, 1956, č. 5, květen, s. 381–386; podepsáno Aloys Skoumal
- 1959** Má překladatelská konfese *Dialog* 3, 1959, č. 3, s. 112–124; podepsáno Aloys Skoumal
- 1962** O Carrollovi a o překladu Alenky *Zlatý máj* 6, 1962, č. 12, s. 544–550; podepsáno Aloys Skoumal
- 1963** Ezop & Enšpígl *Zlatý máj* 7, 1963, č. 6–7, s. 281–284; podepsáno Aloys Skoumal
- 1965a** Moderní anglická poezie *Tvář* 2, 1965, č. 2, s. 32–33; podepsáno Aloys Skoumal
- 1965b** Včerejšek a dnešek našeho překladu *Knižní kultura* 2, 1965, č. 3, 25. 3., s. 100–101; podepsáno Aloys Skoumal [Odpověď na překladatelskou anketu časopisu *Knižní kultura*]
- 1965c** O irských dějinách a o irské literatuře, in *Ni králi, ni císaři*, přel. a usp. A. Skoumal (Praha: Naše vojsko, 1965), s. 213–221
- 1976** Překladatelův doslov, in J. Joyce: *Odysseus*, přel. A. Skoumal (Praha: Odeon, 1976), s. 527–531

Literatura

BAUER, Michal

2004 „Membra disiecta kolem Aloyse Skoumala“, in *Blümllová 2004a*, s. 75–97

BEDNÁŘOVÁ, Jitka

2004 „Aloys Skoumal a Stará Říše“, in *Blümllová 2004a*, s. 98–107

2006 *Josef Florian a jeho francouzští autoři* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury)

BLÜML, Josef

2004 „Poselství Jana Čepa o člověku v dějinách“, in *Blümllová 2004a*, s. 119–129

BLÜMLOVÁ, Dagmar

2003 „Skoumalovy výchovné lekce české kultury“, in M. Lenderová – Z. Bezečný – J. Kubeš (eds.), *Proměny elit v moderní době* (České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2003), s. 205–218

2004a (ed.) *Aloys Skoumal (1904–1988) v průsečíku cest české kultury 20. století* (České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav ve spolupráci s NTP Pelhřimov, 2004)

2004b „Život a názory blahorodého pana Aloyse Skoumala“, in *Blümllová 2004a*, s. 7–23

2004c (ed.) *Malý Budiždán Aloyse Skoumala* (Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2004)

2005/2010 *Ironik v české pasti* (České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filosofická fakulta, Historický ústav ve spolupráci se Společností pro kulturní dějiny, o. s., 2010)

2006 „Tolik záští a tak málo prostoru“, in *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 2, s. 24–27

BRAITO, Silvestr M.

1943 „Karel Schulz, Kámen a bolest“, in *Na hlubinu* 18, 1943, č. 4, s. 255–256

ČERNÝ, Václav

1992 *Paměti II (1938–1945)* (Brno: Atlantis, 1992)

1994 *Paměti I (1921–1938)* (Brno: Atlantis, 1994)

DRÁPALA, Milan (ed.)

2000 *Na ztracené vartě Západu* (Praha: Prostor, 2000)

DURYCH, Jaroslav

1925 „Závěr roku“, in *Rozmach* 3, 1925, s. 292–294

1927 „Rozmach a fašismus“, in *Rozmach* 4, 1927, s. 390–402

FRANZ, Jan

1931/2006 „Skoumal versus Fučík“, in *Eseje, kritiky a dopisy*, eds. L. Bartoňová a M. Doležal (Praha: Triáda, 2006), s. 91–94

FUČÍK, Bedřich

1929/1998 „Odkaz Fráni Šrámka“, in *Kritické příležitosti I*, eds. V. Binar a M. Trávníček (Praha: Melantrich, 1998) s. 120–131

1992 „Medailón (Rudolf Černý)“, in *Čtrnáctero zastavení*, eds. V. Binar a M. Trávníček (Praha: Melantrich – Arkýř, 1992), s. 311–334

1995a „Kritik života a umění“, in *Setkávání a míjení*, eds. V. Binar a M. Trávníček (Praha: Melantrich, 1995), s. 259–278

1995b „Jeden dvoj-osud“, in *Setkávání a míjení*, eds. V. Binar a M. Trávníček (Praha: Melantrich, 1995), s. 316–327

2003 *Listovní příležitosti. Dopisy Bedřicha Fučíka Mojmiru Trávníčkovi*, ed. J. Hrabal (Olomouc: Aluze, 2003)

HAUSENBLAS, Karel

1983/1998 „Úvodem k druhému vydání (1983)“, in *Umění překladu* (Praha, Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, 1998), s. 7–14

HIRŠAL, Josef – GRÖGEROVÁ, Bohumila

2007 *Let let. Pokus o rekapitulaci*, ed. Š. Grauová (Praha: Torst, 2007)

HRALA, Milan (ed.)

2002 *Kapitoly z dějin českého překladu* (Praha: Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2002)

CHUDOBA, Bohdan

1942 „K překladu Yeatsovy lyriky“, in *Řád* 8, 1942, č. 10, s. 383–384; podepsáno Bohdan Chudoba

JEHLIČKA, Ladislav

2010 *Křik Koruny svatováclavské*, eds. Z. Jürgensová, B. Chlíbec a A. Petruželková (Praha: Torst, 2010)

JIROUŠEK, Bohumil

2004 „Křesťanství jako orientační mezník Bohdana Chudoby“, in *Blümlová 2004a*, s. 130–135

LEHÁR, Jan a kol.

1998 *Česká literatura od počátků k dnešku* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998)

LEVÝ, Jiří

1963/1998 *Umění překladu*, 3. vyd. (Praha: Ivo Železný, 1998)

MALÝ, Rudolf I.

1937 „Úvodník“, in *Tak* 1, 1937, č. 3, s. 2

MED, Jaroslav

2010 *Literární život ve stínu Mnichova* (Praha: Academia, 2010)

PÁTKOVÁ, Marcela

2004 „Možnost interpretace románu *Nevykoupení*“, in *Blümlová 2004a*, s. 136–143

PUTNA, Martin C.

1998 *Česká katolická literatura 1848–1918* (Praha: Torst, 1998)

PUTNA, Martin C.

2010 *Česká katolická literatura 1918–1945* (Praha: Torst, 2010)

RAUCHOVÁ, Jitka

2004 „Aloys Skoumal a divadlo“, in *Blümlová 2004a*, s. 108–118

SAK, Robert

2004 „O jednom ‚ostnatém‘ přátelství“, in *Blümlová 2004a*, s. 65–74

SLOVNÍK ČESKÝCH SPISOVATELŮ (SČS)

1964 *Slovník českých spisovatelů*, eds. R. Havel a J. Opelík (Praha: Československý spisovatel, 1964)

ŠALDA, F. X.

1892/1949 „Překlad v národní literatuře“, in *Kritické projevy I*, ed. J. Pistorius (Praha: Melantrich, 1949), s. 139–155

1905/1948 „Kritika pathosem a inspirací“, in *Boje o zítřek*, ed. J. Mukařovský (Praha: Melantrich, 1948), s. 164–177

1928/1961 „O nejmladší poezii české“, in *Studie z české literatury*, ed. R. Havel (Praha: Československý spisovatel, 1961), s. 135–187

1928/1987 „Jaroslav Durych, esejista“, in *Z období Zápisníku I*, ed. E. Macek (Praha: Odeon, 1987), s. 494–498

1935/1987 „O literárním baroku cizím a domácím“, in *Z období Zápisníku I*, ed. E. Macek (Praha: Odeon, 1987), s. 282–307

ŠISLER, Petr – PELIKÁNOVÁ, Jitka

2008 „Aloys Skoumal“, in *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla instituce*. Díl 4, sv. I, ed. L. Merhaut (Praha: Academia, 2008), s. 171–174; podepsáno pš, jip

ŠLAJCHRT, Viktor

2010 „Ztracený v překladech. Cesta 20. stoletím ve stopách Aloyse Skoumala“, in *Respekt* 11, 2010, č. 10, 8.–14. 3., s. 62–63

TRÁVNÍČEK, Mojmír

1999/2002 „Kámen a bolest v korespondenci Jana Zahradníčka a Jana Čepa“, in *Sdílet věčné* (Olomouc: Periplum, 2002), s. 141–158

WIENDL, Jan

2007 *Vizionáři a vyznavači. K otázce sepětí řádu umění a života v české poezii první poloviny 20. století* (Praha: Dauphin, 2007)

ZÁBRANA, Jan

1992a *Celý život I. Výbor z deníků 29. dubna 1948–5. listopadu 1976*, ed. J. Šulc (Praha: Torst, 1992)

1992b *Celý život II. Výbor z deníků 5. listopadu 1976–červenec 1984*, ed. J. Šulc (Praha: Torst, 1992)

ZELENKA, Miloš

2004 „Na rozhraní vědy a umění (R. Wellek a A. Skoumal jako posluchači seminářů V. Mathesia a O. Fischera“, in *Blümlová 2004a*, s. 43–51

